

О. ДЗБАНОВСЬКИЙ

Минуле музичної культури на Україні

(по київських музеях та бібліотеках)

В зв'язку з чим-раз більшою мобілізацією всіх творчих народніх сил і значним розвитком матеріяльних і духовних цінностей та культурних засобів опанування їх, останніми роками на Україні іде значна робота в обсягу розшуку, збирання, вивчення та відродження як далекої, так і ближчої до нас старовини.

В галузі матеріяльної культури й археології здобуто надзвичайного успіху, й Україна покрилася цілою сіттю музеїв, де переховуються багаті збірки української старовини.

Тільки одне мистецтво — музика — до останнього часу не має на Україні ні великих нотних зібрань, ні історичних музеїв, ні музично-дослідчих центрів, які є в РСФРР („Інститут історії мистецтва“ з широким музичним відділом в Ленінграді, „Інститут музичних наук“ в Москві). Тим часом Україна має право на те і друге, бо стара Україна в історії мистецтва і особливо музики сказала помітніше слово, ніж тодішня Московія, і в книжці свого мистецтва, особливо музики, написала яскраву свою автобіографію і відбила характер своєї стародавньої епохи. Треба мати на увазі, що Україна ще до Петра I прорубала вікно до Європи, і не диво, що в XVI—XVII в. великоруська школа, література, побут, мистецтво — все підпало під культурний вплив українських (здебільшого киян) вчених, музик, співаків та инше.

Загально-російська музична культура в ті часи переважно жила завойованням української музичної культури, бо всі західні течії ішли не безпосередньо до Москви, а через українських музичних діячів.

Відомо, що починаючи з другої половини XVI в. київських і взагалі українських співаків ввозили до Москви цілими транспор-тами, ввозили цілі хори „з реєнтами і творцями“. Сам „тишайший“ особливими царськими наказами викликав до Москви не тільки дорослих славетних співаків і співочих майстрів (як Ів. Коклю і Ів. Коляду), але й малих хлопчиків; так було з 14-ти літнім „дышканчиком“ Вас. Репським, якого царським наказом завернули з дороги (1665 р.). В Москві Репський „взят был в верх“, цеб-то в дворець, де він співав кілька років, після чого вчився у Семена Полоцького і їздив до Західної Європи з посольством Ордина-Нащокина. Пізніше його взяв до себе Артемон Матвій, держав його в кайданах, морив голодом: раз-у-раз примушав його писати „перспективи“ для комедій та грати на органах та скрипках. Така підневольна діяльність

Репського тяглася цілих три роки (1673—1676), коли він утік від Матвієва з своєю сім'єю і подав царю челобитню про визволення з кабали.

Можна гадати, що Репський — не єдиний з українців, що підневільно „усплаждав“ своїм мистецтвом московських меценатів.

Відомо також, що сам патріарх Нікон створив у себе із українських співаків блискучий хор, якого ні в кого не було „со гласи преизбранными и паче органа бездушного“.

Хори були і в деяких бояр (Наришкіна, Кольцова-Мосальського, Матвієва та инш.). А боярин Шереметьєв, що проживав три роки у Києві, заснував у себе із українців не тільки хор, але й оркестр, яких забрав з собою до Москви.

Відомо також, що українці привезли до Москви і нотно-лінійну систему, яка зробила цілий переворот на Великоросії, „потрясла до основи весь старий музичний апарат“ і за короткий час геть знищила кріюкову безлінійну систему (крюки zostалися і досі тільки у старообрядців) і дала своїх музичних теоретиків (П. Дилецького, що написав першу „мусікійську“ граматику, та инш.).

Що далі розвивалося музичне мистецтво на Україні, то більше ширилися пам'ятники музичної археології, особливо в 18 сторіччі, коли зв'язок України з Петроградом був дуже міцний і довгий, коли Потемкин в Катеринославі заснував Музичну Академію (питання про існування цієї Академії й досі не досліджено); коли у багатих представників української аристократії появились не тільки хори, але й оркестри (у Потемкіна — оркестр із 200 музикантів, виключно українців, у Розумовського, Галагана, Тарновського та инших), коли вокальні сили України були першими і найціннішими і в театрах і в хорах, особливо в придворній капелі, і коли навіть народні музики (бандуристи, лірники та инші) були в великій повазі в царських палацах та в аристократів.

Таке багате в побутовому відношенню музичне життя України оставило велику кількість пам'ятників, які потребують, серйозного вивчення їх, щоб на їх підставі створити (відновити) картину минулого музичного життя України, а також виявити як вплив чужоземної музики на українську, так і вплив української музики на російську. Правда, більшість цих наших пам'ятників попала до музеїв та бібліотек Ленінграда та Москви, але й те, що збереглося у нас, особливо в Києві, являє собою значне і яскраве музично-археологічне багатство.

Тут треба застерегти, що частина цих пам'ятників надто тих, що збереглися по великих монастирях і бібліотеках, давно відома нашим вченим і здебільшого описана (Петров, Лебедев та инші), але на жаль не музиками, і тому описи ті дуже бідні і дають тільки перші відомості про рукописи, зовсім не торкаючись їх музичного змісту. До того ж всі описані пам'ятки виключно — богослужебні потні книжки, цеб-то культова музика, яка в ті часи була і суто народнім мистецтвом. Відомо, що народне життя „древней Руси“ — на протязі кількох століть було під таким сильним впливом релігії і в своїх вищих формах так було „насичене“ церковною атмосферою, що церковні співи були її народнім мистецтвом, народнім співом.

Ще з глибокої давнини релігійне значіння церковних текстів притягало до себе найталановитших з народу, які віддавали всі свої сили цій творчості. Тут українські самородки співаки творили свої власні мелодії, духовні вірші, псалми, колядки, релігійні хори та інше. На жаль, рукописів з такими матеріалами збереглося мало, бо вони переходили з уст в уста і не завжди доходили до освічених людей, які записували. А тому зрозуміло, через що найбільше збереглося суто церковного, богослужбового співу. І аж останніми роками після революції до музеїв та бібліотек попали музейно-історичні матеріали пізніших часів (і не релігійного змісту), але через відсутність робочих рук, а тим більш спеців, — ці матеріали лежать купами не тільки не описаними, але й не розібраними.

І ось для ознайомлення з цією багатю спадщиною нашої старовини, для можливого опису і вивчення найціннішого — Головна наука НКО командувала мене і проф. Ленінградської Консерваторії А. В. Преображенського (відомого знавця музичної старовини), до Києва, куди ми прибули 2 липня і з великим захопленням пірнули в архівні матеріали.

Почали ми з Лаврського музею, а саме — з відділу рукописів і друку. Цей відділ засновано ще йно 1923 р., але він являє собою — так мовити, музейну квінтесенцію (до 30.000 експонатів, серед яких — музичних хоч і мало, але надзвичайно високої вартості). Тут ми з першого ж дня натрапили на найціннішу пам'ятку — найстаріший нотно-лінійний рукопис на словенській мові — Ірмолой 1601 року (російські музеї до цього часу мають рукописні нотно-лінійні Ірмології не старіші від 1652 р.), на якому ми надовго зупинилися, не відриваючись від нього всі наші вільні вечірні години, коли музеї й бібліотеки були закриті для нас. Гадаю, що над цим непоказним, але безмірно цінним пам'ятником буде сидіти ще не один вчений, не тільки наш, але й закордонний.

На заголовному листі зазначено, що цей „Ірмолой... нанотованъ в святей обители монастыру Супральском“ і „написан рукодѣліем Богдана Онисимовича Спѣвака родом с Пянска в лето... от создания міра 7109, а от воплощенія — 1601“. Але на підставі хронологичних даних „пасхалії“ (уміщеної на перших сторінках „Ірмолая“), де між іншим зазначається: „Року днесъ настоящего от создания міра 7106 и от Рождества Христова — 1598“, можна гадати, що Богдан Онисимович Співак почав нотувати раніш ніж 1601 р., а в останній рік (1601) він, очевидно, закінчив „Ірмолой“. (Я згадав про „Пасхалію“, — це — цілий трактат, з дуже складними таблицями і календарем для обчислення Великодня на 200 років).

Письмо „Ірмолая“ скорописне, сміливе, гарне, видно, що Богдан не в перший раз пише ноти (ноти квадратні на 5 лінійках, вживаються всі ноти від цілої до восьмушки, — і крім того ще подвійні ноти). Також сміливо і вміло Богдан Співак вживає ключі (цілих 5: цефалтний, дисконтний, меццо-сопрановий, альтовий і тенорний), при чому иноді міняє ключі двічі на одному рядку, також користується бемолями (не більш двох), бекаром і навіть, иноді, знаком а ля бреве. Це свідчить, що Співак досконало знав всі правила сучасних теорій музики, що дозволяє гадати, що нотно-лінійні рукописи

існували і до „Ірмолая“ — 1601 року, але їх поки що не пощастило знайти. Цю думку підтримує і те, що деякі „песнопения“ занотовані не Богданом Співаком, а іншими („Переведено в нотованое“ І. Т.) Богдан, очевидно, їх тільки списував. Це також свідчить і про те, що був час, коли тільки недавно опанували нотно-лінійну систему й найталановитші взялися до перевodu крюків на лінійні ноти, а також до „нотовання“ місцевих мелодій. До речі сказати, „Ірмолой“ — досить багатий на „напели“ (напиви, мелодії), в ньому поряд з „напелами“ — супральським, мультанським та іншими — зустрічається і мирський „напел“ (очевидно, народній), при чому деякі „песнопения“ мають по 2—3 „напели“, це свідчить, що в ту пору в застиглу церковну музику ринули вже свіжі струмки народньої творчості.

„Ірмолой“ безумовно українського походження і не тому, що його взято до музею з Лаври і що він, як свідчить давніший напис в кінці книжки, належав церкві „ближних пещер препод. Антонія“, але головно тому, що в ній багато українських слів і мовних зворотів: наприклад, „мирського“, „напелу“, „церков“, „дружина“ (жінка), „имеють“, „по зрівнянню дня“, „празднык“, „на тую ноту, що Луна й Звезды“, „того не співай, бо ся обмилив“ та інші. Крім того, всі московські святі, як мітрополит Петр і Олексій, Сергій та інші весь час називаються руськими святими.

З метою дальшої роботи над Ірмолом Богдана Онисимовича ми зробили значну кількість виписок з нього та екстрактів. Ще передбачається велика робота по вивченню Супральського Ірмолая, а саме вивчення його змісту, мелодійного складу, сучасних теоретичних правил, порівняння його мелодій з мелодіями інших нотно-лінійних Ірмолоїв (українських і російських), а також порівняння з мелодіями крюкових рукописів, як російських так і грецьких, для того, щоб виявити, скільки оригінальні мелодії Ірмолая, який вплив на них мали народня пісня і народня музика, який вплив мали українські церковні мелодії на великоросійські, для того, щоб найти ключ до читання нотних безлінійних крюків (ними написані старі церковно-півчеські книжки), які повністю ще не читаються, а так зване кондакарне письмо XI—XIV в. — теж крюкове (на думку більшості вчених — виключно українське), — і зовсім не читається. А тому ми гадаємо, що Супральський Ірмолой стане об'єктом вивчення і дослідження не тільки наших вчених, а й закордонних, які давно ждуть від нас ключа до читання наших крюків, щоб шляхом порівняння дійти до розшифрування крюків візантійських, а там і західно-європейських, середньо-вікових невм.). Поки що всі теорії закордонних вчених до розшифрування візантійського письма і невм не завершилися успіхом).

Із інших нотних книжок Лаврського музею заслуговують на особливу увагу так звані — кліросні „Ірмолої“, „Празники“ та інші, великого формату (по них співав весь кліросний хор). Особливо цінний — Ірмолой 1728 року (із великої Лаврської церкви) для історії друкування нот на Україні, — як перша спроба друкування нот у Києві. В ньому надруковано ручним засобом тільки ноти (величезні) та заголовні літери, малюнки і віньетки, а нотні лінійки та текст — писані.

Можна ще згадати „Ірмологій“ написаний в 1852 р. за розпорядженням мітрополита Філарета Київського, що хотів припинити нівечення лаврських „напевов“ уставщиками і півчими. На передзаголовному листі його Філарет зробив власноручний напис — заповіт — „Хранить во всей целости без всякого перемены во все роды родов, установленные с древних времен лаврские напевы“.

Після Лаврського музею ми ступнево переносили свою працю до бібліотеки Києво-Печерської Лаври (заснованої 1718 р. після пожежі, що знищила давнє лаврське кногосховище), до старовинних бібліотек — Софійського Собору, Михайлівського монастиря, кол. Духовної Академії, до Всеукраїнської бібліотеки та бібліотеки Історичного музею — де ми передивились майже всі приступні нам матеріали, що мають якусь цінність для історії української музики.

Із старовинних нотно-лінейних рукописів цих бібліотек треба відзначити — Ірмологій — початку 17 в., можливо писаний рукою того ж Богдана Співака (бібл. Історичного музею).

На жаль нема заголовного листа, а тому й не показано року написання.

Не менш цінний для науки Ірмологій Софійського Собору, великого альбомного формату, чудово написаний на пергаменті, з яскравими заставками і заголовними літерами. Час його походження — загадковий: і хомонія (замість „ъ“ — о, замість „ь“ — е) і вживання так званих „фит“ (замість цілого мелодичного обороту — ставився знак „фиты“) говорять за те, що Ірмологій дуже старий, але не такий старий, яким повинен бути писаний на пергаменті. Можна гадати, що цей Ірмологій написано з початку 17 в. на замовлення якогось гетьмана, або взагалі заможної людини (На Ірмологій витрачено три — чотири сотні шкур), яка принесла Ірмологій в дар Софійському соборові (тоді монастиреві).

Між иншим заслуговують уваги Ірмології, написані в селах, — тим більш, що таких збереглося небагато, досить інтересних і для музики — археолога й для художника.

Можна було б ще багато дечого сказати про крюкові півчеські книжки 16 — 18 в., про уривки з стародавніх грецьких крюкових нот та палімсестів 10 в. (палімсест — рукопис на пергаменті, на якому попередній текст вискоблено, при чому попередній текст видно крізь новий текст), про католицькі Міссали й градуали, цеб-то — нотні богослужбні книжки величезного розміру (15 в.), друквані квадратними нотами на 4 лінійках (Всеукр. бібліотека і Лавр. Музей), а також про перші українські друквані нотно-лінейні богослужбні книжки (друквані у Львові, Києві, Почаєві та инш.). Але старі крюкові ноти, як я згадував, не читаються, а нові, що їх вживають старообрядці, — не цікавлять нас, а вивчення грецьких та католицьких нотних пам'яток поки що не входить в наше завдання.

Нас більш зацікавили рукописні збірники концертів — 17-18 в., як пам'ятники нашої хорової творчості і хорової культури. Що в цих збірках чимало вміщено творів українських композиторів, за це говорять такі прізвища, як Жуковський, Федор Світлий, Герасим Подольський, Рачинський, або написи: „служба Давидовича“ та инш. На більшості творів авторів не зазначено. Концерти переважно на 12

і 8 голосів і досить складні, що свідчить, що хорове мистецтво стояло на значній височині і що хори складалися з великої кількості осіб. Між иншим в Софійській бібліотеці нас дуже зацікавив збірник 150 концертів в гарній шкіряній оправі, добре написаний, з чудовими віньєтками (з золотом) і малюнками, але на превеликий жаль тут знайшлась лише одна книжка (один голос). І як же ми зраділи, коли решту 11 книжок-голосів ми знайшли в Лаврській бібліотеці. Це безумовно дуже цінний пам'ятник для історії хорового мистецтва на Україні. Зберігся цілий ще один збірник концертів на 8 голосів, в деяких збірниках не стає тільки 2 голосів (на 12), а тому їх можна реставрувати. Зокрема зберігся власний рукопис концертів Веделя і один із невідомих до цього часу концертів Березовського. Цікаво зазначити, що в одному із збірників між духовними концертами найдено концерт такого зовсім не релігійного змісту:

„Сначала дне по утру рано,
 Кто в вечеру п'ян был,
 С похмелья голова болит,
 Луче опохмелиться горілкою прензрядно.
 „Ну - ка в складчину:
 Моя копеечка, мой грош,
 Моих два гроша, моя вся гривна
 (Далі йде складчина, де голоси перекликаються).
 ... Думайте, гадайте, чєво купить.
 Ми не хотим. Разве меду стакан.
 Нам яблочек. Нам прянички (та инше)
 ... Лучше право — оковиточки.
 Чорт знает, кого слушать,
 Нечего ребят слушать,
 Давай, бери, покупай пиво да вино.
 Повеселимся, поди'ем,
 Попляшем, поскачем, попоем
 Все в один голос:
 Дуброва зеленая, ты долина широкая,
 Чому ты веселих принимаешь,
 А похмельных и не знаешь.
 Скажут люди чудеса,
 Що пошли як разные колеса“.

І на такий п'яницький текст хтось написав складний 12-голосий хор. На жаль не стає одного голоса, але це не стане на заваді, щоб приблизно реставрувати хор.

Сюди треба віднести ще рукописні нотні азбуки — різні варіанти азбуки Мезенца, між иншим з коментаріями і поясненнями мітрополита Євгенія Болховитинова (першого дослідника стародавньої музики), рукописний трактат „о пользе пенія“ 1772 р. на грецькій мові — єпископа Євг. Булгара (в перекладі мітрополита Євг. Болховитинова), про вплив музики на здоров'я людини. Трактат закінчується такими словами: „Оставайся в здоровьи, любезнейший читатель. Имей мусикійськи устроенным переходение соков, движение страстей, положение нравов, образование помышлений, употребление должностей, успех действий“.

Виключний інтерес має зібрання рукописних та старо-друкованих нот із бібліотеки гр. Олексія Розумовського, що нам пощастило знайти у Всенародній укр. бібліотеці. Досі всім було відомо, що в ті часи на

Україні у магнатів поміщиків були великі оркестри, а що вони грали, було невідомо, бо не збереглося ні нот, ні репертуару. Це давало привід деяким музичним історикам робити висновки, що тодішні оркестри грали всяку нісенітницю, головним чином, твори безграмотних капелмейстрів, яка музика тільки псувала смак у народа. Бібліотека Розумовського цілком спростовує такі думки і, навпаки, свідчить, що і склад і репертуар українських оркестрів 18 віку були на досить значній височині.

Бібліотека Розумовського складається більш як з 600 екземплярів найкращих зразків тодішньої музичної літератури — переважно італійської, а також німецької, французької, англійської та инш. Тут є: опери таких композиторів, як Піччіні, Анфоссі, Трайетта, Саккіні, Гацанелла, Гульєрмі, Паєзіелло, Чімароза, Сарті, Гретрі, Глюк та инш., а також ораторії, месси, реквієм, кантати, симфонії, симфонічні п'єси, увертюри, концерти, сонати, дуети, тріо, квартети, квінтети секстети, вокальні твори, підручники та инш.

Що більшість цієї бібліотеки є дійсно власність О. Розумовського, не може бути сумніву, про це свідчать не тільки вензеля на чудових шкіряних оправах нот, але й каталоги (теж в гарних шкіряних оправах), де чорним по білому написано (французькою мовою), що це каталоги бібліотеки графа Олексі Розумовського. В каталогах не тільки зазначено прізвище композитора, назва п'єси, її тональність, кількість інструментів, але й детально виписано темп окремих частин кожного твору.

Поки що знайдено тільки 6 каталогів: 1) увертюр і симфоній (де значиться 180 музичних творів), 2) симфонічних концертів (182 твори), 3) концертів (224), 4) квінтетів (113), 5) секстетів (61), 6) сеніт (123), на жаль, не стає каталогів-опер, вокальних творів, дуєтів, тріо, квартетів, теоретичних творів та инш.

Збереглося музичних творів біля 600, але це безумовно тільки частина бібліотеки Розумовського; на підставі тих каталогів, що перебувають у Всенародній бібліотеці, можна гадати, що актив нотної бібліотеки Розумовського повинен бути не менш 1500—2000 примірників.

Серед нот цієї бібліотеки чимало є рукописів, можливо що й оригіналів (на деяких рукописах так і зазначено „оригінал“, наприклад — на ораторії „Авель“, що присвячена композитором Астаріттою О. Розумовському).

Між иншим чималу цінність мають рукописні ноти для рогового оркестра „Разные штучки и песенки“. Збереглося тільки 7 голосових партій, але й по них можна уявити собі, що то була за каторжна музика (кожний ріг давав тільки один тон та октаву до нього). Подібні ноти можливо є тільки в музею Ленінградської Філармонії, де перебувають і самі інструменти рогової музики (із музею колишнього придворного оркестру).

Свого часу славився оркестр рогової музики Нарішкиних, улаштований капелмейстром Марешом.

Відомо також, що роговий оркестр був і в Києві у кн. Лобанова, а на підставі цих рукописних нот можна гадати, що такий оркестр був і у Розумовського.

Серед рукописів є цілі кантати для хора, соло і оркестра на урочисті свята і на особливі суто сімейні випадки.

Між иншим є кантата на приїзд власника, де хор (з оркестром) співає такі вірші:

„Мы с приездом поздравляем,
Тебя с радостью встречаем,
Хлеб и соль тебе подносим,
Молим все тебя и просим —
Милость к нам свою являй,
От всех бед нас избавляй.
Мы желаем до конца
Все иметь в тебе отца.
Ты за милость к нам отецку
Прими благодарность дещку,
Для тебя мы все труды
Все напасти и беды
Мы готовы претерпеть
За тебя все умереть“.

Збереглася навіть одна рукописна п'єса Ж. Ж. Руссо (з уривками музики) з вказівками, як ставити п'єсу.

Не малу цінність мають також збірки вокальних сучасних творів (французьких, італійських, російських та инш.), музичні журнали (з нотами), підручники для різних інструментів і співу. Між иншим в старих російських журналах є чимало творів (особливо романсів) Козловського (зокрема „Русская симфония, составленная из песен Украины“), Сосновського (Реквієм), Кучеровського та инш.

Безумовно мають значну цінність і всі ноти бібліотеки Розумовського, як старі (і найкращі) видання, що стали вже археологічним раритетом. Спробуйте найти нині фортепіянні твори Сарті, Чімарозі, Паєзієло та инш., або школу для духовних інструментів 18 в. Фрейліха, а також скрипичну школу Роде, Бальота та Крейцера (в старовинному виданні), де надзвичайно цінний сучасний репертуар (більш 50 №№ — пісень, арій, танків, маршів та инш). Нелегко найти і музичні журнали 18 — 19 в. з музичними творами для співу та фортепіано, що знайомлять нас з репертуаром і художнім смаком тодішніх салонів.

Відкіля надійшла ця бібліотека до Київської Всенародньої бібліотеки, сказати трудно, але беручи на увагу, що на деяких нотах цієї бібліотеки (рукописні збірки романсів і пісень, вокальні, фортепіянові та инш.), є власні написи (по-французьки) „Варенька Репніна“, а деякі рукописи присвячено їй композиторами, — можна гадати, що бібліотека останніми часами знаходилась в Яготині (на Полтавщині) де мешкали Репніни.

Ніби в додаток до цієї бібліотеки, у Всенародній бібліотеці знайшлися також шматки оркестрових інструментів (виключно дерев'яних) кінця 18 стол.

Із цих шматків бажано було б реставрувати хоч 1 — 2 інструменти (принаймні один фагот та кларнет або флейту, яких в наших музеях зовсім немає). Взагалі наші зібрання інструментів навіть народніх українських дуже і дуже бідні).

Такими цінними матеріалами для дослідження і вивчення історії української музичної культури володіють Київські бібліотеки та

музеї, можливо, що немало цінних музичних матеріалів є в інших окружних та районних музеях та бібліотеках, які за часів революції вирости як гриби. Але і в Київських музеях і бібліотеках, а тим більш в провінціальних — на жаль дуже мало робітників, а тому до систематизації музичних матеріалів не скоро дійде черга, не зважаючи на самовіддану роботу цих робітників.

А тому треба на підмогу цим перевантаженим робітникам — організувати скрізь гуртки вчених і аматорів музичної старовини, які взяли б на себе реєстрацію, а по можливості й опис пам'яток музичної старовини. (Це до того часу, поки ми заснуємо свій Інститут історії мистецтв з поширеним музичним відділом).

Найголовніше, найбільш пекуче, що не жде відкладання — що давно давно назріло — це утворення Всеукраїнської Музичної бібліотеки з музейним (музичним) відділом.

До речі тут нагадати, що Ленінград і Москва мають цілу низку музичних бібліотек (з активом більш 350.000 нот) і музеїв, а саме: в Ленінграді — а) бібліотека академічних оперових театрів, що має понад 60.000 примірників музичних творів, не числячи книжок та журналів б) бібліотека Ленінградської філармонії (більш 60.000 муз. твор.) в) музичний підвідділ відділу мистецтв Російської Публічної бібліотеки (більш 60.000 музичних творів, не лічачи книжок та журналів) г) бібліотека Державної (кол. придворної) Капели (більш 20.000 переважно хорових творів), д) „Дворцова“ бібліотека (біля 20.000 примірників), бібліотека Консерваторії (більш 25.000 муз. творів) та инш.; Музеї: а) Музичний музей Філармонії (має 8 великих залів, заповнених експонатами), б) Музичний музей Консерваторії (відділи Глінки, Даргомижського, Балакирева, Римського-Корсакова, Бородіна, Чайковського, Лядова та инш.), в) театральний музей академічних театрів; а в Москві: а) музичний відділ колишньої Румянцевської бібліотеки; б) музична бібліотека академічного великого театру, в) Росфіла, г) бібліотека старинних рукописів колиш. Синодальної школи і хора та д) Патріяршого Книгосховища, е) Консерваторії та инш.; музеї: а) музичних інструментів (знаменита колекція), б) театральні, між иншим славетний музей Бахрушина, в) музичний музей Консерваторії та инш.

До цього треба додати, що свої національні музичні бібліотеки будують республіки Грузинська, Азарбейджанська та инш.

А ми що маємо?

Треба признатись, що майже нічого, як не лічити невеличкої музичної бібліотеки Музичного Т-ва ім. Леонтовича у Києві (біля 2.500 примірників).

А тому, поки не пізно, будуймо Всеукраїнську Центральну музичну бібліотеку, де буде зосереджене все, що належить до музичної культури України, а також все, на що багата всесвітня музична культура.

Хроніка

ДО 10 РОКОВИН ЖОВТНЯ

* Привітання закордонних журналістів. У Києві одержано привітальні телеграми з приводу 10-ої річниці Жовтня від низки закордонних журналістів: від Робертса з Англії, від гуртка журналістів м. Торонто з Канади та від Дортмундських журналістів з Німеччини.

Закордонні журналісти висловлюють свою приязнь до радянської преси, що здійснює великі гасла Жовтневої революції.

Разом із тим, закордонні журналісти надсилають матеріали, що характеризують стан робітників буржуазної закордонної преси.

* Видання творів пролетарських письменників. До 10-их роковин Жовтневої Революції ДВУ готує повне зібрання творів письменників Жовтневої генерації. Так Гордій Коцюба складає збірку творів Василя Блакитного-Еллана. Ця збірка вийде на роковини смерті Еллана — 4 грудня. Підготовляють також нове зібрання творів Гната Михайличенка, куди між іншим увійдуть ще дві не друковані ниде новели та нові біографічні матеріали. Буде видано також зібрання творів Василя Чумака та Андрія Заливчого над якими працюють т.т. В. Корякі й Б. Коваленко.

* Мистецькі конкурси до 10-х роковин Жовтневої революції. Мистецькі конкурси до 10-тиріччя Жовтня по літо, музо й драмі закінчено. Всього на конкурси надіслано було: п'єс — 53, поем, новел, повістей й т. ін. — 70 (по закритих конкурсах), симфонічних творів — 8 (2 симфонії, решта — увертюри, фантазії, то-що), хороших творів — 21 і романсів — 5. Всі надіслані на конкурси твори були розподілені по відповідних секціях журі для детального розгляду й подання висновків пленумові журі.

15-го жовтня відбулося остаточне засідання пленуму журі, що заслухав висновки окремих секцій з приводу поданих на конкурси творів (рівно, як і деякі з самих творів), і присудив премії, після чого були розпечатані конверти з прізвищами авторів премійованих творів.

По закритому конкурсу на драматичні твори присуджено 3-ю премію п'єсі „Бузанівські лицедії“, подану під девізом „999“, автором Я. А. Мамонтовим.

По закритому конкурсіві на музичні твори премії присуджено таким чином:

1-шу премію за симфонічний твір поділено між авторами — а) 3-х частинної симфонії на укр. теми під гаслом „Будуймо“, автор — Л. Ревуцький — та б) увертюри на 4 укр. народні теми під гаслом — „Новому українському мистецтву потрібна симфонічна музика“, автор Б. Лятошинський.

2-гу премію за симфонічний твір поділено між: а) увертюрою на укр. теми під девізом „Україні“ та б) увертюрою-фантазією, поданою під гаслом „Пісня відбиває душу народу“, обидва твори належать В. А. Золотарьову.

3 хороших творів премійовано лише одну кантату, подану під девізом „Неосторожний“, третьою премією, автор — Л. П. Лісовський.

З романсів третю премію дістав романс на слова Ведміцького „Життя“, автор Ю. Мейтус.

По закритому конкурсіві на новели, присуджено:

2-у премію авторові новели „По кам'яній стежці“, девіз „АКА“, автор Козоріс і

3-ю премію авторові новели польською мовою „1920 рік“, автор Марія Зельонко.

По відкритому конкурсу на повість присуджено дві других премії — Головкові за повість „Бур'ян“ і Панчу за збірку повістей „Голубі ешалони“; з огляду на це піднесено перед Наркомом Освіти т. Скрипником клопотання про додаткове асигнування коштів на преміювання.

Першу премію по відкритому конкурсу на поему присуджено В. Сосюрі за поему „Відповідь“ і другу премію Бобинському за поему „Смерть Франка“.

По відкритому конкурсу на вірші дістав другу премію Фефер за збірку віршів єврейською мовою „Простим кроком“ і третю премію — Влизько за збірку віршів „За всіх скажу“. Оскільки вірші мали йти по закритому конкурсіві, а премійовані збірки йшли по відкритому, то піднесено перед Наркомом Освіти тов. Скрипником клопотання про перенесення премій закритого конкурсу на відкритий.

* Музичні Олімпіади під час святкування Х-річчя Жовтневої Революції. Харківська Окружна Комісія по святкуванню Х-річчя Жовтневої Революції ухвалила вже дві музичні Олімпіади, що мають бути не тільки короткочасним урочистим виступом, але й, без сумніву, величезним чинником дальшої музичної роботи на Харківщині, а мабуть, навіть, і всій Україні, зокрема, в розумінні звертання уваги широких громадських кол до музичної роботи й музичної культури. Першу Олімпіаду влаштовує ХОРПС. В Олімпіаді братимуть участь усі хоріві та оркестрові гуртки усіх харківських клубів, червоних кутків, підприємств, установ то-що.

Зараз учасників хоргуртків по м. Харкову налічується понад 2.500 осіб, учасників струнних (т. зв. „народніх“) оркестрів понад 800 осіб, учасників духових оркестрів (виключно аматорських, не військових, або інших складених з фахівців) понад 600 осіб. З початку була думка утворити спільний виступ усіх без винятку учасників цих музичних гуртків, але Харків не має такого помешкання, що давало б можливість виступити 4 тис. виконавців. Отже, такий спільний виступ відкладено до 1 травня 1928 року. Під час Жовтневих свят цього року доводиться обмежити кількість учасників, але репрезентовано в цьому спільному виступі, всеж-таки, буде усі гуртки усіх підприємств, тільки доведеться зробити добір виконавців з кожного гуртка.

Можливості помешкання припускають виступ хору в 800 осіб, струнної оркестри в 250 осіб та духової оркестри в 150 осіб. Деякі речі („Інтернаціонал“, „Заповіт“ та „Жалібний марш“) будуть виконані спільно обома оркестрами та хором; решта речей — виконуватимуться окремо кожною з цих одиниць. Крім цього загального виступу, утворюються ще „районові олімпіади“, з якою метою місто поділено на 6 районів. В кожному районі об'єднуються усі гуртки цього району, в даному разі вже без добору, а рішуче усі без винятку. Виступи, так само, спільні й окремі. Далі, первісний виступ — у себе у клубі (або підприємстві). Таким чином, „триховерховість“ Олімпіади дає можливість встановити на цей час єдиний репертуар, добре підготувати його у себе в гуртку, далі опрацювати його в спільному виступі та звикнути до цієї спільності в „районовій олімпіаді“ й, тим самим, належне озброїтись до дуже відповідального виступу в загально-міській Олімпіаді.

Друга Олімпіада — дитяча, яка складається з усіх хорових гуртків та співочих груп 58 шкіл м. Харкова. Цю Олімпіаду організується за ініціативою Харківської Окружної Інспектури НарОсвіти. Мета цієї Олімпіади — притягти школи до активної

громадської праці під час святкування Х Жовтня, продемонструвати досягнення шкіл СВ в галузі музичного виховання й звернути увагу суспільства на художнє виховання по школах СВ, взагалі. Дитячі виступи, так само, „трихоступневі“: виступ у себе в школі, виступ в районному об'єднанні (таких об'єднань для шкіл зроблено 10, місто розбито на 10 районів), нарешті — виступ в загально-міському об'єднанні. Користь такої організації полягає в тому ж самому, що й в вищезазначеній Клубній Олімпіаді.

В обох Олімпіадах встановлено, також, однаковий принцип організації — на чолі стоять оргкомісії („п'ятка“ в ХОРПС, на чолі з Уповноваженим ХОРПС, „трийка“ в СВ, на чолі з інспектором художнього виховання по установах Соцвиху — нова посада, утворена ХІНО), які керують усією, без винятку, справою, які підзвітні тільки належній установі. Дирижує, в обох Олімпіадах, по одному диригенту, так в загально-міській, як і районних Олімпіадах. Робота розпочалася й по ХОРПС, і по СВ, репетиції провадять швидким темпом, підготовлення проходить надзвичайно жваво.

* Одноденна газета. До дня 10 роковин Жовтня київська секція робітників преси має випустити одноденну газету, в якій будуть вміщені літературні твори на теми з Жовтневої революції.

* Графічний альманах. Графічна секція АРМУ готує до десятої річниці Жовтня великий графічний альманах, що має складатись з 50 гравюр і офортів на теми жовтневої боротьби та господарчого і культурного будівництва СРСР. Над альманахом працюють художники: Касіян В. І., Падалко І. І., Неленинська-Бойчук С. А., Рубан О. Я і др. Матеріали художникам представив Київський музей революції та Іспарт.

* Малярський сектор АРМУ розгорнув інтенсивну роботу по підготовці до Жовтневої виставки. Низка художників вже працює над затвердженими НКО ескізами робіт. По завданню іспарту Київського ОПК на теми Жовтневої боротьби в Києві художник Хижняк пише портрет т. Іванова та „Похорон т. Іванова в Києві“, т. Седляр працює над картиною „В Петлюрівському запілю“, т. Єлева пише „Січневе повстання Київських залізничників“, т. Гронєць — „Повстання Київських Арсенальців“, т. Мізін — закінчує картину „Оборона Луганська“ (наступ білогвардійців), — т. Падалка „Похорон жертв Січневого повстання у Харкові“, т. Федорченко — „Великі Жовтневі комунари“.

* Художники Донбасу до 10 річниці Жовтня. Артемівська філія АРМУ готує низку робіт для Жовтневої виставки. Донбаські художники працюють над цілим рядом речей, що мають відобразити героїчну боротьбу Донбаських робітників, зокрема

т. Занченко (Горловка) пише „Герої Жовтня“ (ряд портретів з робітників активних учасників Жовтневої боротьби на Донбасі), т. Матвієнко пише картину „Денікинські кати“ й побутову на тему заводського життя, т. Кодієв закінчує картину „Два світи“, т. Гофберг (Артемівськ) працює над графічними речами, що мають темою господарче відродження Донбасу.

✳ Одеська філія АРМУ до Всеукраїнської ювілейної виставки на 10-річчя Жовтня має подати: скульптор Мітковицер — опрацьовує дві великі групи: „Бій на барикадах в Одесі“ та „1920 рік“, тов. О. Довженко закінчив картину — „Пісня про волю“ і кінчає другу — „Під кріпацьким гарапником“, проф. Фрайерман скінчив картину — „Портняжна майстерня“, худ. Окрайняц працює над картинами — „Білі втікають“, „1905 рік“, В. Котляр працює над картиною — „За залізною стіною“, худ.-керамик — Білоскурський готує керамічний посуд з місцевої сировини — художнє оброблений.

✳ До виставки 10-річчя Жовтня. Дніпропетровська філія АРМУ готується до святкування 10-річчя Жовтня. Художник Різнюк закінчив низку тематичних праць, худ. Г. Жеєр закінчує велику скульптурну роботу на тему — „Жовтень“, худ. Онащенко на завдання Дніпропетровського Істпарту готує для місцевого Музею Революції низку портретів провідників, що працювали в Дніпропетровську: т.т. Ярославського, Петровського, Квіринга, Медведєва та инш. Крім того, худ. Онащенко опрацьовує велику картину для Жовтневої виставки.

✳ Радіо до Х Жовтня. З 1 по 31 жовтня ХРС провадить „підготовчу кампанію“ — що дня будуть лекції, доповіді, концерти в трьох напрямках: „Побут до Жовтневої революції“, „Жовтнева революція“, „Після революційний побут“.

В дні святкувань ХРС працюватиме в трьох напрямках: а) трансляція засідань та зібрань Москви й Ленінграда, б) трансляція засідань українського уряду й зібрань на Україні, в) передачі за власним програмом. ХРС зробила спеціальні замовлення літературних та музичних творів. До Х роковин значно збільшується мережа радіофікації, зокрема — селянських місцевостей.

✳ Федерація Радянських Письменників в РСФСР утворює до десятиріччя Жовтня виставку творів радянських письменників за останні 10 років. На виставці будуть зібрані книжки, рукописи, зібрання творів, окремі твори і т. д.

Під час святкування, федерація випускає газету на 12 шпальт; до участі в ній притягаються також революційні письменники Заходу.

ПАМ'ЯТНИКИ КУЛЬТУРИ

✳ Вивчення пам'яток культури на Україні. Наступного року на Україні

будуть розгорнені широкі роботи для охорони і вивчення пам'яток старовини і культури.

Так буде добудований Дніпропетровський крайовий музей. Нове приміщення для нього збудують за типом кайрського — найкращого в світі музею. Намічено збудувати нове приміщення для українського музею в Харкові, добудувати приміщення для всенародньої бібліотеки в Києві, а також добудувати всеукраїнський історичний музей ім. Шевченка в Києві та історико-археологічний музей в Одесі.

Укрголовнаука накреслила широкий план роботи у Всеукраїнському музейному містечкові, що розташоване на території кол. Київської лаври. Там мають закласти основу Всеукраїнського музею архітектури, Українського нумізматичного музею та музею української книги і друкарського мистецтва. Є проект утворити в цьому містечкові музей порівняльної історії культів і музеїв археології.

Наступного року, Укрголовнаука проектує відрядити велику експедицію для вивчення культури національних меншостей, що живуть на Україні, зокрема рештків татарської культури з часів Золотої Орди та Кримського ханства. Гадають також розпочати роботи для вивчення українського палеоліту в районі с. Мезені, Новгородське району.

Сітка заповідників буде поширена. До 3 теперішніх заповідників — Київської лаври, могили Шевченка та Ольвії — проєктують приєднати нові заповідники: — Бердичівський кармелітський монастир — пам'ятка 17-го сторіччя, Кам'янецьку башту — видатна пам'ятка, що відбиває литовську, польську, вірменську, українську та турецьку культури, будинок Нероновича, де народився Гоголь, та низку пам'яток 11 — 12 сторіччя у Чернігові.

Протягом цього літа вдасться скласти попередній список пам'яток культури на Україні. Цей список охоплює до 1.500 назв, його розіслано по всіх окривконкомах, які мають вжити заходів для охорони пам'яток. Нині Укрголовнаука провадить детальний облік пам'яток, що триватиме 3 — 4 роки. Списки всіх культурних пам'яток будуть оголошені. Це забезпечить уважне та бережливе ставлення до пам'яток з боку державних органів і суспільства.

✳ Охорона природи й пам'яток культури. Український комітет охорони природи і пам'яток культури провадить тепер велику роботу щодо обліку і вивчення пам'яток культури, що є на Україні.

Протягом цього року було проведено низку наукових експедицій, що дало дуже цінні наслідки. Спеціальні експедиції провадили розкопки у Ольвії і на острові Березань, вивчали пам'ятники української архітектури XI — XII віку, а також територію Дніпрельстану з історично-археологічного боку.

Обслідування становиська первісних птахів, на берегах Чорного та Озівського морів. Протягом найближчих років передбачається організувати низку нових експедицій. Між іншим будуть вивчені пам'ятники татарської культури на Україні, досліджена доба українського старо-кам'яного віку, вивчена фавна Чорного та Озівського морів то-що.

Крім того, протягом 5 років закінчать перший загальний облік пам'ятників культури й природи на Україні. Найважливіші пам'ятники передбачається оголосити заповідниками.

* Музей громадських діячів. У Києві на території Лаври організується Музей громадських діячів. У першу чергу будуть відкриті відділи присвячені композиторів Лисенкові та письменниці Лесі Українці.

* У Чернігівській Держмузеї. Чернігівський Держмузей цього року збагатився надзвичайно цінним експонатом стародавньої малярської творчості. Це чудова фреска св. Текли, яку створив пензель безіменного геніяльного артиста ще за князівської доби — XI століття.

Постать Текли — постать прекрасної жінки, впевнено й мудро виконаної червонуватими та рудуватими тонами на сірому тлі. За 900 років свого життя вона безперечно змінила свій первісний вигляд, але й досі чарує глядача.

До зміни вигляду спричинився й інший факт. Текля була „заживо-похована“. Ця фреска була намальована в одному із склепін найстаровиннішого храму — в Чернігівському Спаському соборі. Свого часу православне духовництво оголосило рішучу боротьбу з творами справжнього мистецтва в храмах, беручися до знищення фресок. Від такої варварської руки постраждала й Текля. Цілі віки вона перебувала за шаром тинку, аж поки він не облупився.

Лишати цей геніяльний твір під високим склепінням надалі було небезпечно, й Чернігівський Держмузей зняв клопотання про перенесення його до музею.

Наркомос асигнував гроші й фреску цього літа зняв відомий реставратор професор Д. І. Кіпліг, спеціально запрошений до Чернігова.

Кіплігові пощастило на диво охайно виконати цю роботу — зняти з тинку потріскану, замалювати не тисячолітню, фарбу, а до того, зміцнити її розлізлі частинки.

НАУКОВА ХРОНІКА

* Видання класиків марксизму. — Державне видавництво України вирішило видати серію класиків марксизму. Уже вийшов перший том „Капіталу“ К. Маркса, виготовлено до друку том II в стадії готування перебуває тов. III. Будуть видані всі твори Плеханова, Енгельса, Кунова та інші.

* Твори Леніна українською мовою. — Уже виготовлено переклади повного зібрання творів Леніна українською мовою. Досі вийшов один том „Національне питання“. Зредаговано вже два перших томи, які чекають на остаточне ухвалення нового українського правопису. 1927 — 28 р. ДВУ видасть ще 4 томи.

* Фонд преміювання с.-г. наукових робітників. Нещодавно Укр-економнарада з метою сприяння всебічному розвитку науково-дослідницької роботи в досвідних с.-г. установах України, постановила утворити фонд для преміювання наукових робітників в галузі сільського господарства. Нині Наркомзем подає на затвердження проект утворення зазначеного фонду.

Преміювальний фонд передбачається утворити з коштів щорічних держбюджетних асигнувань в розмірі 3 тис. карб. а також за рахунок певних асигнувань з місцевого бюджету та різних громадських й кооперативних організацій. Розмір премій встановлюватиме спеціальна комісія в залежності від значіння і важливості наукових досягнень, в межах 500 — 2.500 карб. за кожну роботу. До складу комісії мають увійти представники Наркомзему, Наркомфіну, Укрголовауки, РСІ, Наркомпраці та союзу сільгосп-робітників.

* Преміювання авторів підручників. Щоб одержати найкращі, що відповідають вимогам радянської освіти, підручники, при Держнаукуметодкомі утворено спеціальну комісію для присудження премій авторам найкращих підручників. Комісія ця весь час приймає від авторів підручники на конкурс і, крім того, оголошуватиме спеціальні конкурси на складання тих чи інших підручників. До розгляду комісії можна подавати роботи українською мовою та мовами нацменшостей, друковані на машинці в кількості трьох примірників.

* В етнографічній комісії. На останньому засіданні етнографічної комісії УАН обрано нового члена комісії — С. М. Терешенкову.

С. Терешенкова свого часу організувала чудовий музей в Звенигородці, яким і досі завідує. Крім того, вона відома, як збирач фольклорних матеріалів.

* Нові видання Етнографічної комісії УАН. Етнографічна комісія готує до видання 6 у книжку Етнографічного збірника, присвячену пам'яті Д. Щербаківського та П. Демуцького. В збірникові буде вміщена автобіографія Демуцького, стаття С. Єфремова „Пам'яті Щербаківського“ та Камінського — „Щербаківський як етнограф“.

В матеріалах, що стосуються пам'яті Демуцького, будуть подані цінні світлини. Між іншим серед світлин є рідка світлина Ахма-

тівського хору, що його заснував 40 років тому в селі Ахматові покійний П. Демуцький. Хор існує і по цей час.

— 5-у книжку збірника видано на пошану академікові Багалієві. Книжка ця має незабаром вийти з друку. В збірникові вміщено такі статті: Зеленіна (ленінградського вченого) — „Обжинкові обряди“, Носова — „До антропологічної характеристики України, проф. Яворницького — неопубліковані матеріали з „Основи“.

Квітка — „Про віддих у народніх піснях“ — (Нове питання в музичній етнології), Крижанівський — „Про місце вивчення народнього мистецтва в Етнології“, „Черв'як“ „Похоронні обряди“.

* Збірник, присвячений акад. М. Грушевському. Незабаром виходить ювілейний збірник, присвячений М. Грушевському. Збірник видає. УАН. Розмір збірника — із 50 друкованих аркушів. У ньому будуть вміщені праці трохи не 100 професорів.

Вже надійшли й друкуються статті таких авторів: Ван - Віна (Голяндія), Лейснера (Америка), Нідерле, Полівки, Бідло (Чехословаччина), Панаїтеску (Румунія), Робша, Менгіна (Австрія), Фесто (Італія), Антуана Лейе (Югославія), акад. Смаль - Стоцького, Кордуби, Герасимчика, Гординського, Возняка, Дорошенка, Білецького, Барвинського, Брика (Зах. Україна), Пічети (БСРР) та інших. Деякі статті, що друкуються в збірнику, мають величезну вагу, як от: стаття проф. Возняка, що містить найстаріший запис української думи кінця XVII віку, стаття віденського професора Освальда Менгіна та стаття Бориса Пилипенка, де описується надзвичайно цікаві зразки українського мистецтва.

Збірник поділятиметься на окремі розділи, а саме: археологія й мистецтво, українська історія, історія літератури, то - що.

* До збірника акад. Гнатюка. Етнографічна комісія УАН надіслала до Львівського Наукового Товариства ім. Шевченка, для збірника пам'яті академіка В. Гнатюка, статтю й матеріали що до легенди „про неплідну матір та ненароджені діти“. Ці матеріали одержано з Чернігівщини від кореспондента Ю. Виноградського та від Терещенка з Полтавщини. Вони є цілком нові, їхні варіанти були відомі досі тільки в Галичині.

* В Києві організується всеукраїнський музей книги, де буде зосереджена вся книжкова продукція, починаючи з давніх часів і кінчаючи нашими днями.

* Перетворення Інституту Білоруської культури на Білоруську академію наук. За проектом академічного статуту Інститут Білоруської Культури перетворюється на Білоруську Академію

Наук. Новий статут, опрацьований, як статут академії, накладає на І. Б. К. обов'язок поширити академічні досліді, поглибити їх і прияти до праці висококваліфікованих спеціалістів.

* В. М. Бехтереву надано звання заслуженого діяча науки. РНК РСФРР надала професорові В. М. Бехтереву звання заслуженого діяча науки. Після Жовтневої революції В. М. Бехтерев був у числі перших наукових діячів, що приєдналися до творчої роботи радянської влади.

* Бібліотека економічної літератури. За останні роки Український Держплан інтенсивно нагромаджував економічну літературу в своїх книгоховищах. Нині його бібліотека має біля 30 тис. томів книжок та різних періодичних видань з обсягу теоретичної та прикладної економіки: — питання планування, фінанси, економіка, право, законодавство, промисловість, транспорт, електрифікація, світове господарство, історія народного господарства, праця, торг, кооперація і т. д.

З цих галузей бібліотека одержує книжки і журнали всіх видавництв Союзу, а також усі видання України. Крім того бібліотека виписує більше 100 назв різних спеціальних видань з Америки, Лондона, Парижа, Берліна, Праги, Варшави, то - що.

Бібліотека Держплану це — єдина на Україні економічна бібліотека, укомплектована відповідною літературою й пристосована до потреби різних наукових установ, взагалі для практичної роботи планових і регулятивних органів, а також різних промислових і господарських підприємств та організацій. Вже нинішня кількість літератури і її добір дає змогу бібліотеці задовольняти потреби наукових установ, дослідних інститутів, катедр та ВУЗ'ів України. В майбутньому ж при поширенні бібліотеки вона безперечно буде основною базою для наукової роботи цих установ.

Для потреб поточної оперативної роботи Держплану та господарських Наркоматів при бібліотеці організовано великий довідковий відділ, де, між іншим, є звіти всіх Наркоматів та великих підприємств за кілька років.

В останній час при бібліотеці організовано відділ української літератури.

Користання бібліотекою безплатне. Книжки переважно видаються лотом, бо користування бібліотекою на місці не можна розгорнути через відсутність відповідного помешкання.

ЛІТЕРАТУРНА ХРОНИКА

КУЛЬТУРНЕ ТА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ КИЇВА.

„Готуємося“ — так можна характеризувати вересень місяць. Всі готуються до жовтневих

свят. Всього й перечислити не сила. Театр, для дітей ім. Франка готує дитячий карнавал. Музичне товариство ім. Леонтовича веде підготовчу роботу до жовтневих свят не тільки для Києва, але й для периферії. Чергове число журналу „Музика“, що має вийти на початку жовтня, присвячується жовтневим святам. Ця книжка журналу має бути інструктивним матеріалом для периферії під час святних днів. Спільно з УАН Т-во улаштовує в Києві музичну виставу: 10 років музичної культури на Україні“.

Готуються й інші установи до свят Жовтня. Позбавлена цієї можливості тільки секція Наукових Робітників, бо й по цей день вона остається без приміщення для „Дому вчених“.

Літорганізація „Західна Україна“ до жовтневих свят випускає ще в вересні місяці „Ілюстрований літературно-мистецький та громадсько-політичний зошит“—„Західна Україна“.

Виданням УАН друкується збірник іст.-філ. відділу розміром коло 100 аркушів, присвячений 50-річчю наук. діяльності акад. Багалія. Збірник містить в собі докладну автобіографію та низку цікавих статей тутешніх вчених та зі Львова.

У Києві відбулося урочисте святкування століття української пісні. Справу велася висунула на порядок денний Історична Секція УАН і зробила її актуальною не тільки для Києва, але й для всієї України. Сто літ минуло як Максимович випустив збірник під назвою „Малороссийския песни“. 8 жовтня С. Н. Р. разом з М. К. УАН та Окрнаросвітньою організував великий концерт, присвячений цьому ювілею.

На майданах влітку давали легкі розваги; на двох майданах одважилися поставити диспута. На майдані Медсанпраці поставлений був диспут на тему: „Чи є нова жінка“? Доповідачі-чоловіки стверджують, що нової жінки нема; жінка займає в суспільстві підлегле становище. Жінкам дає привід диспут наговорити багато прикрого на чоловіків. На майдані „Робмис“ відбувся диспут на тему: „Естрада в тупике“. В диспуті брали участь робкори та робітники преси.

Вереснем місяцем закінчилася літня робота в садах. Найорганізованіше це зробив Пролетарський сад, де робота велася ціле літо широко й різноманітно. Грав оркестр під керівництвом найвидатніших капелмейстрів. Виступали визначні співаки. За весь сезон побувало в Пролетарському саду 166.000 відвідувачів. Заслугує уваги, що серед тої кількості аж 90.000 абонементів серед службовців та робітників. Це показує, що робітництво наше починає цікавитися музичною культурою високої художньої вартості, що колись вважалося належністю „благородних“ шарів суспільства.

Опера Київська вже закінчила підготовчу роботу до наступного сезону. Набрано новий

склад співаків, освіжено оркестр і хор. Контрактування співаків переведено після випробування голосів. Такі спроби показали високий рівень культури в співаків Київських Музичних ВИШ'ів.

В репертуарі опери такі речі: Вільгельм Тель, Орлиний Бунт, Тарас Бульба, Ніч під Різдво, Князь Ігор то-що. Отже кияни матимуть і „гвоздь“, за який стільки воювали минулого сезону не тільки поодинокі обивателі, але й цілі організації. „Гвоздь“ цей — „Тарас Бульба“.

Розвивається у Києві й культура нащепів. До цього часу існувала в Києві тільки польська драматична студія. Оце вже остаточно з'ясувалося, що студію перейменовано на Польський Театр-Студію. На цей театр асигновано відповідні кошти на утримання самого театру й інтернату. Всього приймають 30 осіб, з них 10 із м. Києва, 15 — відряджують польсекції при Наросвітах і 5 душ з РСФРР та БСРР. Слухачам із провінції організується інтернат і визначають стипендії. Навчання на другому курсі почалося 1 вересня, а на 1 курсі — з 15 вересня.

* Письменниця Ольга Кобилянська, що живе в м. Чернівцях на Буковині, закінчила велику повість „Апостол“, перші розділи якої друкують в Празі. „Апостол“ прислала авторка на Україну і Кооп. Вид-во „Рух“, що друкує повне видання „Творів“ О. Кобилянської, в найближчому часі розпочне друком цю повість. Прислала також Кобилянська нове своє оповідання: „Огрівай сонце“. В листі зазначає, що весь свій вільний час присвячує наміченій праці, де-то докінчує нову повість, яку приїде до друку В-ву „Рух“. Відомостей про життя на Україні має небагато, „хіба що можу — пише вона — і то на підставі чуток, радісно вітати, що там на Україні іде інтензивна праця й українське культурне життя йде великими кроками вперед, з чого виходить, що там українська культура процвітає й розвивається“ (Лист від 14 VII 1927 р. з Черновця на руки т. Мих. Біляча). В цьому ж листі реагує Кобилянська і на закиди критики, що приписує їй соціальний аристократизм: „лиш люди, котрі мене душевно не розуміють як слід, або не хочуть розуміти, могли мене назвати аристократкою“.

Останні роки матеріальне становище Кобилянської було дуже важке. Літературна праця, звичайно, не давала їй майже ніякого заробітку і письменниця на клаптику буковинської України, відрізана важкими кордонами від решти України, жила з того, що харчувала в себе в пансіоні кількох дівчат. Коли додати до того, що письменниця хора легким паралічем руки й ноги й не мала змоги довгий час лікуватися, то картина її матеріального стану буде дуже невесела.

Коопер. В-во „Рух“ вживає заходів, щоб

на старість хоч в деякій мірі забезпечити Кобилянську, і купує їй, — правда за її власний гонорар — невеличкий будиночок в Чернівцях, в якому письменниця жила з молодих літ. Можна надіятися, що й „Книгоспілка“, що видала три величєньких томи Кобилянської, а також і „Сяйво“ не відмовляться виплатити гонорар за видруковані твори Кобилянської, якого вони ще до сьогодні не виплатили, чим допоможуть матеріальному становищу письменниці. Тоді вона буде мати змогу більше часу присвятити „закінченню своєї літературної програми“ — як пише в своїй автобіографії — а не варенню обідів.

До речі слід підкреслити ще й те, що Кобилянська українська письменниця, що вона творить загально-українські культурні цінності, що вона не ворог Радянської України, яка збирається святкувати її 40-літній ювілей в осені, а через те й, — як і багатьох інших, — мусимо вважати українською письменницею, а не закордонним автором через те, що вона живе в політично-державних границях Румунії. А з того виходить, що ми мусимо і дбати про письменницю, де б вона не жила та оберігати її авторські права, не дивлячись на формальний бік справи.

На жовтень і Буковина і Західня Україна і Радянська Україна готуються святкувати її 40-літній ювілей. Коопер. В-во „Рух“ в повному виданні „Творів“ О. Кобилянської, як ювілейний том, видає „Людину“ з автобіографією і портретом ювілянтки і вступними статтями Ів. Лизанівського: „Аристократизм О. Кобилянської“ та проф. В. Сімовича: „Кобилянська як письменниця“.

В повному виданні „творів“ О. Кобилянської, якого буде десять томів, В-во „Рух“ видало вже „В неділю рано зілля копала“, „Царівну“, на протязі жовтня вийдуть „Людина“ і „За ситуаціями“. Велику розвідку про О. Кобилянську пише Ів. Ткаченко. *Ів. Л.*

* В ЦК „Плугу“ 10—11 вересня в будинкові літератури ім. Блакитного відбувся пленум ЦК „Плугу“. На пленумі були присутні члени ЦК, кандидати й харківські плужани.

Перше питання, що розглядалося на пленумі було — переєстрація членів спілки. На підставі постанови 4-го з'їзда „Плуга“ про переєстрацію членів спілки, протягом літа було надіслано анкети усім плужанам та переведено підготовчу роботу.

Пленум розглянув усі надіслані анкети та матеріали і ухвалив залишити членами спілки таких товаришів: Алампієва П., Алешка В., Биковця М., Бєна С., Будяка Ю., Божка С., Юрковича І., Ведміцького О., Воронина П., Веденську Н., Вільхового П., Гака А., Гжицького А., Годованця М., Головка А., Горбенка П., Грудину Д., Гуцала Р., Демчука О., Ду-

кина М., Жилка Ю., Капустянського І., Коваленка-Косарика Д., Конторина О., Крижанівського П., Ладухина Х., Лебеда М., Лісового Є., Багряного І., Луцанського П., Минка В., Мисика В., Михайлици Г., Муринця В., Мусіяка С., Нефеліна В., Панова А., Пилипенка С., Полонника К., Різниченка Б., Каштана-Карого А., Сайка М., Савченка Н., Ясного О., Самуся М., Свєклу О., Снісарського І., Степового Т., Дієва М., Темченка П., Товстоноса В., Тургана О., Хоменка Я., Худяка В., Хуторського Н., Чаплю В., Чередниченкову В., Шиманського О., Штангея В., Яковенка Г., Ярошевського С., Катранову А., Саєнка О., Нечаївську В., Бєдзика Д., Ковальчука Я., Плискунівського Г., Шостака П., Шульгу-Шульженка М. та Ляшенко Л.

Крім цього Пленум розглянув анкети т.т. Ковальчука М. та Усенка В. і ухвалив прийняти їх до Плуга.

В наслідок переєстрації виключено з складу спілки 47 душ. Тепер в Плугі лічиться 72 члени спілки.

Пленум також розглянув і затвердив новий проект платформи Плугу, доручивши ЦК детально його зредагувати.

Т. Пилипенко С. зробив доповідь про взаємини з іншими літорганізаціями. Заслухавши докладну інформацію про життя окремих літорганізацій ВУСПП, Вапліте, Молодняк, Марс та про нову літгрупу Нова генерація, пленум ухвалив продовжувати у відношенні до інших літорганізацій ліній, що накреслив 4-й з'їзд Плугу та тримати курс на федерацію.

Пленум ухвалив також відзначити 40-річний літературний ювілей О. Кобилянської — надіслати привітальну телеграму — та 20-річний ювілей плужанина О. Алешка, що припадає на 25 листопада.

У царині видавничих справ пленум ухвалив приступити до виготовлення 4-го альманаху „Плуг“, та видати в найближчому часі брошуру „5 років Плугу“.

7 жовтня відбулося засідання ЦК плугу спільно з харківськими плужанами. На засіданні вирішено негайно приступити до видання збірки „Дніпрельстан“, кули має увійти художній матеріал про Дніпрельстан. Редакцію збірника доручити т. Савченкові Ю., а видання — в-ву „Плужанин“. На прибуток від цього видання набути облігації індустріальної позики.

Останнє питання, обмірковане на засіданні — це питання про Всеукраїнську Федерацію радянських письменників. Ухвалено утворення такої федерації вважати за потрібне й своєчасне. Федерація мусить охопити всі літ-організації, угруповання й поодинокі письменників, що стоять на Радянській платформі й перебувають так на Україні, як і по-за межами її. Винесено побажання — скликати цього року Всеукраїнський з'їзд радянських письменників.

* Академічне видання творів Шевченка. ДВУ здало до друку 3 і 7 томи академічного видання творів Шевченка. З том містять листи поета, а 7-й, що його впорядкував академік Новицький, детально висвітлює творчість Шевченка-малюра.

* Впорядкування могили Шевченка. НКосвіти УСРР на впорядкування могили Т. Шевченка видав 13 тис. крб. Біля могили побудують пристань, готель та зроблять меліорацію заповідника.

* Нові видання українських письменників. Державне Видавництво України найближчого часу випускає такі книжки: П. Тичина — „Поезії“; Т. Масенко — „Степи“, поезії; С. Васильченко — „Вибрані твори“; Л. Пюнтек — „Тихий дисонанс“, поезії (вийшли); Мик. Хвилювий — збірка творів у 4-х томах. Крім того буде видано книжки — збірки оповідань К. Анищенка, Ю. Смолича, П. Панча, Г. Коцюби, В. Сосюри, І. Микитенка та інших.

* Вишла з друку II частина 5-го тому „Історії української літератури“ акад. М. Грушевського. Книга обіймає історію літератури 16-го та початку 17-го століття.

* Незабаром виходять з друку такі книги: І. Нечуй-Левицький — Твори, том IV; Л. Глібов — збірка творів у 3-х томах; Марко Вовчок — Твори, том IV; А. Тесленко — Твори; П. Куліш — Твори; С. Жигалко — Оповідання; І. Кириленко — „Курси“; О. Свєкла — Оповідання; Яків Качура — „Багно війни“, оповідання.

* Матеріальна допомога письменникам. При харківському Окрвиконкомі утворено комітет сприяння українським письменникам. На черговому засіданні комітету, що відбулося за участю представників літорганізацій останніми днями, задоволено матеріальні потреби найнужденніших письменників, видаючи їм позику. Комітет ухвалив витрачати кошти, що їх приділено на фонд допомоги письменникам від Харківського Окрвиконкому, тільки в межах Харківщини. Комітет ухвалив клопотатись перед Раднаркомом та Наркомосом про всеукраїнський літературний фонд.

Комітет обмірковував також справу забезпечення письменників житлом. Зав. комгоспу повідомив, що багато письменників одержать житла в нових будинках, що їх комгосп оце закінчує будувати.

* Стипендії молодим письменникам. Комітет сприяння письменникам при Харківському ОВК ухвалив порушити справу про утворення стипендії від 75 до 125 карб., щоб видавати їх біднішим талановитим юнакам, що працюють у літературно-мистецькій галузі.

* Пенсія родині поета В. Чумака. Комітет сприяння українським письменникам порушив перед Наркомсоцзабезом питання про пенсію родині революційного поета В. Чумака, якого забили денікінці, та про призначення його братові, що нині вчиться у Ніжені, місячної пенсії.

* Новий літературний журнал. Вийшли перше та друге число щомісячного журналу „Нова Генерація“. У журналі розміщено вірші, оповідання, статті теоретичні, критичні й публіцистичні з усіх галузей мистецтва, статті полемичні, інформаційні, то-що.

Журнал є орган т. з. „лівої формації української культури“.

У „Новій Генерації“ беруть участь такі співробітники: Михайль Семенко, Гео Шкурпій, В. Мелер, Л. Ковалів, О. Влизько, М. Щербак, Д. Бузько, Ол. Полторацький, Гр. Петніков та інші.

Журнал виходить у Державному Видавництві розміром 5 друкованих аркушів щомісяця.

* Нове видавництво. Трест „Київ-друк“ організував нове видавництво під назвою „Культура“. Видавництво це ставить перед собою такі завдання:

1) Видавати літературу гарної якості й не дорогою ціною, щоб поповнювати попит на ринку.

2) Зменшувати на ринку вагу книжкової продукції приватних видавництв супроти сектору державних, кооперативних та громадських видавництв у Києві.

3) Видавати дитячі художньо-ілюстровані книжки в фарбах українською мовою.

Видавництво вже розпочало друкувати кілька десятків дитячих книжок та іншої літератури, що незабаром вийде на книжковий ринок.

* Збірник українських дум. Цими днями виходить перший том „Українських дум“ за редакцією Катерини Грушевської. Збірник матиме коло 35 друк. аркушів. У ньому вміщено 13 старовинних дум з нотами.

* 35 років літературної діяльності М. Горького. 35 років тому в газеті „Кавказ“ було видруковане перше оповідання Максима Горького — „Макар Чудра“. (Правда, трошки раніш були видруковані його гумористичні вірші і фейлетони).

Перші літературні кроки Максима Горького привітав відомий критик Михайловський, порадником і другом на цих перших кроках був йому письменник Короленко, про що з надзвичайною ширістю й простою розповідає Горький в своїх автобіографічних оповіданнях.

За останні роки Максим Горький дав такі твори, як „Мої університети“, „Дело Аргамоновых“, „Жизнь Клима Самгина“ — ще незакінчену епопею, що має дійти до часів нашої революції.

* Літературна спадщина А. Ф. Коні. Після небіжчика А. Коні залишилася його

остання літературна праця. Майже закінчено п'ятий том його твору „На життєвому пути“. Цей том видасть Академія наук.

* Новий альманах. Секція драматургів МОДПНК'а ухвалила видавати свій літературно-художній альманах, в якому значне місце буде одведене для питань про драматургію.

* Історія білоруської літератури. Державне Видавництво Білорусії замовило Л. Клейнборгу працю з історії білоруської літератури — книжка має охопити період з 1905 по 1926 рік.

* Письменники за працею:

Аркадій Любченко — написав новелу „Сила“ і працює над повістю — „Бакаєнь“. Він же друкує в ДВУ книжку повістей.

Павло Іванов — виготовував до друку в ДВУ повість під назвою „Багаття“ і працює над романом „Лабораторія смерті“.

Іван Сенченко — працює над повістю „Моя Червоноградщина“ і „Подорож до Червонограду“.

Гордій Коцюба — написав оповідання „День Луки Матвієвича“, що буде друкуватись у альманасі „Валіте“.

Юрій Смоліч — написав оповідання „Мова мовчання“, що буде друкуватись у альманасі „Валіте“.

Олександр Копиленко — написав повість „Індустрія“ для чергового альманаху „Валіте“.

Н. Щербина — працює над трьома баладами „Кармелюк“ і поезіями в прозі. Виготовував до друку книжку поезій під назвою „Ранок“.

М. Куліш — написав п'єсу „Народний Малахій“ і готує до друку збірку п'єс, до якої ввійдуть: „97“, „Комуна в степах“, „Хулий Хуріна“, „Зона“, „Так загинув Гуска“ і „Народний Малахій“.

* „Голубі ешелони“ Петра Панча. Цими днями вийшла з друку в Державнім Видавництві України нова книга повістей Петра Панча під назвою „Голубі ешелони“. На ювілейному конкурсі НКО України ця книжка одержала ювілейну премію.

* „З моря“. Цими днями лєнінградське видавництво „Прибой“ випустило в перекладі на російську мову повість Петра Панча „З моря“. Тому що видання цієї книжки зроблено без відома автора, в перекладі припущено прикрі помилки.

* В. Вразливий працює над оповіданням „Йона Кац“, і готує до друку в „Книгоспілці“ збірку оповідань.

* Б. Антоненко-Давидович здав до друку в ДВУ велику повість „Смерть“ і закінчує оповідання „Валерій Місан“.

* Іван Микитенко. Державне Видавництво України видало книжку І. Микитенка „Вогні“ (поема).

В бібліотеці ВУСПП вийшла книжка того ж автора „Брати“. Видавництво письменників „Маса“ цими днями випустило його ж п'єсу Іду“. Написав „Кадильницю“, нині закінчує повість „Перед життям“ і здає до Держвидаву нову книгу прози.

* М. Доленго збирає нову книжку статей. Видрукував збірку „Вибрані поезії“ (вид. ВУСПП'у).

* І. Ю. Кулик. Написав нову поему з негритянського життя. Поему видруковано в ч. 6 — 7 журналу „Гарт“ (три перші частини). Працює над новими поезіями.

* О. Влизько працює над „Баладою про Робіна Гуда й діловода Курчаткова“.

* Первомайський готує до друку збірку новель, на яку склав угоду з Державним Видавництвом Укр. До збірки ввійдуть кілька недрукованих новель („Мікель-Анджело Другий“, „Непорозуміння“ й інші). Незабаром виходить з друку повість „Плями на сонці“ накладом ДВУ. Зараз працює над великою прозовою річчю „Центр і околиці“. Вмістив низку поезій по періодичних виданнях.

* Іван Ле готує роман для Державного Видавництва України.

* Олесь Донченко здав до ДВУ другу збірку поезій під назв. „Околиці“. Видрукував у журн. „Молодняк“ повість „Сурми“, яку ДВУ видає окремою книжкою. Працює зараз над прозовим твором.

* Наталя Романович-Ткаченко на пропозицію ДВУ готує до видання зібрання своїх творів як уже друкованих, так і недрукованих. З недрукованих ще річей увійдуть: „Чорна мафія“ (повість), „Grus aus Ukraine“ (повість), „Повторний Курс“ (повість) і роман „Доміна Дора“.

* Новий роман Андрія Головка. А. Головка (член „Плугу“, автор повісти „Бур'ян“ і збірки оповідань „Можу“) написав роман „Три сини“.

* Нова книжка поезій Д. Загула. Вийшла з друку нова збірка поезій Дмитра Загула „Мотиви“, що її видало ДВУ. У книжці є критико-біографічна стаття та бібліографія творів Д. Загула й праць про його творчість.

* „Вересень“. Вийшла друга книжка поезій В. Свідзінського „Вересень“. Автор працює над новою збіркою.

* І. Дніпровський, автор п'єси „Яблуневий полон“, що йде в театрі „Березіль“, закінчив роман — „Столиця Республіки“.

* Чужоземні класики українською мовою. „Книгоспілка“ розпочинає видавати в українських перекладах видатних чужоземних письменників - класиків. У першу чергу вийдуть твори Анатолія Франса, В. Гете, Вольтера та Байрона.

* Антологія грузинської пролетарської поезії. Закнига випустила

антологію пролетарської поезії грузинською мовою під редакцією і з передмовою В. Буачидзе.

* Французька література. Нові книжки: Жерар д'Увіль „Я гадаю що вас кохаю“. Єдиний сучасний письменник, котрий говорить про кохання з емоцією та красномовством Мюссе та Жоржа Занда.

— Поль Моран „Живий Будда“ — оповідає про матч Сходу з Заходом. Індуський князь реагує проти європейської „цивілізації“. Роман користується великим успіхом.

— Марсель Прево „Палкий відворот“. Змішує стани релігійного екстазу зі станами чутьового і балакає про психологічній низи релігійного життя. Герой роману Поль нагадує коханців Бурше, Мірбо, Мопасана.

— Жан Дорсен „Вечір богів“. Малює тайгійське життя так, як воно протікало перед приходом туди білих. Роман походить сильно на епічну поему.

— Андре Терів „Згублене терпіння“ (Грасе). Роман, що кружляє навколо проблеми святости.

— Жюль Сюпервіель „Злодій дітей“. Роман нагадує собою роман-фейлетон, фільму: не слід шукати тут ні логіки, ні розуму.

— Франсі Карко „Невинні“ (А. Мішель).

— Жан-Рішар Блюк „Полювання Рено“ — вязка оповідань з описами, повними реалізму щоденного життя. З усіх речей автор витягає поезію та ідеологічний сенс.

— П'єр Мак Орлян „Набережна туманів“. Один з серії пригодових романів — том трилогії, дві книжки якої вже вийшли раніш „Кавальєра Єльза“ та „Інтернаціональна Венера“.

— Ежен Монфер „Цезар Кастель дор“. Дія відбувається в Марселі. Роман повен пригод.

— Люї де Робер „Ні з тобою, ні без тебе“. Де Робер належить до тих письменників, яких слухається з задоволенням, коли вони аналізують почуття, реагування своїх персонажів.

— Жюльєн Грін „Адріана Мезгора“. Належить до так званих об'єктивних романістів, яких рідко зустрічаємо нині у Франції.

— Робер де Трас „Обідраний“. Дія відбувається на тлі порівняння Сходу з Заходом.

— Марсель Арлян „Душі в печалі“ — вязка оповідань. Герої, позбавлені нащадности, нагадують братів „Залишених людей“ Жоржа Дюгамеля.

* З життя письменників. Жозеф Кессель, відомий творами з життя нашої країни (напр., Махно та його жидівка)

отримав від Французької Академії „премію роману“.

Письменник Пекіду, режоналіст здебільшого, отримав „Велику літературну премію“. „Премію Поль-Флят“ присуджено А. Ляманде за його психологічний роман „Діти віку“ та Данієлю-Ропсу за класичний роман „Наш неспокій“.

— Французького поета Поля Валері обрано членом Французької Академії на місце Анатолія Франса. В своїй вступній промові ні разу не згадав П. Валері свого попередника по йменю.

— Абель Ерман був обраний членом Ф. А. на місце Рене Буалева. Він мав успіх у свій час і відзначається як досконалий прозаїк з діалогічною формою писання. Обрано також на місце Ж. Рішпена Еміля Мала, який є відомий вивченням „Релігійного мистецтва в Франції“. Імена двох останніх нових академіків мало відомі загалом.

— Клод Фарер закінчив роман П'єра Луї „Психея“, і незабаром цей твір вийде друком у Парижі.

— Відомий французький письменник Поль Бурже, що працює вже 50 років на літературному полі, цими днями справляв своє 75-ліття. Бурже написав понад 50 томів і невтомно пише нові твори. За найкращий твір свій він вважає „Південного Демона“.

— Накладом паризького видавництва Фламаріон вийшов новий твір Анрі Барбюса „Зрадники Ісуса“.

* 15 вересня в Парижі вийшов 1-й номер нового журналу „Графічні мистецтва та ремесства“, що має бути „за посередника між письменниками, ремісниками, друкарями та аматорами книги“. Передмову до першого числа написав Поль Валері.

* Накладом потсдамського (в Німеччині) видавництва Густава Кіпенгоера мають незабаром вийти перші 3 томи повного зібрання творів Георга Кайзера.

* Видавництво Фішер випускає твір Гергарда Гауптмана „Тіль Ейленшпігель“.

* Узимку в Римі має відбутися міжнародна конференція в справах авторського права на літературні твори. Цього року будуть переглянуті ухвалені на берлінській конференції 1908 р. додатки до Бернської конвенції.

* До конкурсу на юнацьку книжку, що його оголосило ДВУ. Зазначений конкурс буде тривати з 1 серпня ц. р. до 1 лютого 1928 року.

* На пам'ятник Мих. Коцюбинському. Раднарком затвердив план збирання коштів на пам'ятника М. Коцюбинському. Кошти збиратиме спеціальна комісія при Наркомосі, яка складається з представників Наркомосу, Наркомвнусправ, УАН,

Іспарту, комісії охорони пам'яток історії й культури, Червоного Хреста. До участі в комісії запрошено також представників літературних організацій.

* Смерть Олівера Кервуда. Умер один з найпопулярніших в Південній Америці письменник Олівер Кервуд, відомий у нас своїми романами „Казан“, „Дівчина на скелі“ і т. инш.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

* Експонати для галереї українського радянського мистецтва. Окрема державна комісія Наросвіти для придбання речей для фонду майбутньої галереї українського радянського мистецтва, яку Наркомосвіта утворює з цього року, придбала низку робіт з експонатів всеукраїнської виставки АРМУ та виставки АХЧУ. Придбані речі, переважно, з відділів малярства, скульптури та виробничого мистецтва, а саме: роботи художників Бу ачека М., Ермілова, Прохорова, Падалки, Єлєви, Шолтмана, Сімонова, Кас'яна, Бойчука Т., скульптурні роботи: Діндо; керамічні речі Павленкової Ок., Килими — роботи Колоса та інших членів АРМУ.

З виставки АХЧУ придбано речі т. т.: Копеля, Клімова, Козіка та инш.

* Вивчення творчості Т. Шевченка. Акад. М. Новицький виїздив до Чернігівського державного музею, щоб вивчити малюнки Т. Шевченка.

Знайдено 14 малюнків, досі ще неопублікованих. Серед них є: „Етюд п'яні сотникової“, ілюстрації до твору Квітки-Основ'яненка, десять краєвидів з Ново-Петровської фортеці, ілюстрація до твору Лермонтова „Глядіатор“, то-що. Деякі малюнки були попсовані, але їх пощастило відновити.

* Експедиція на Дніпрельстан. В кінці липня місяця ц. р. виїздила на Дніпрельстан група художників (проф. й студентів вищого курсу факультету малярства Київського Художнього інституту). Художники працювали там протягом 5 тижнів, фіксуючи процеси будівництва та роблячи зарисовки місцевості й життя в районі Дніпрельстану.

В експедицію виїздили т. т. Таран А., Хіжняк Г., Холостенко Є., Кумпан Ф., Пустойт Г. й ин. Ескізи й зарисовки, що їх зробили художники, будуть використані для речей, присвячених Дніпрельстанові.

* Картина з життя запорожців. Відомий художник І. Рєпін, що нині перебуває у Фінляндії, пише нову велику картину з життя з порозьких козаків. Назва нової картини „Танок“.

* Роковини Рубенса 14 серпня в Антверпені (Бельгія) святкували 350-ті роковини з дня народження відомого маляра Ру-

бенса. В музеї плактен — в старовинному будинку, де в XV віці була знаменита друкарня, а тепер знаходиться Рубенсовський музей, улаштована чудесна виставка. Академія мистецтв збрала тут біля 2700 картин, значна частина репродукції — як самого Рубенса так і його учнів та співробітників. Місто чудесно прикрашено прапорами, гірляндами, портретами Рубенса, його бюстами, гербами Рубенса то що. На могилу його в церкві св. Якова був похід. Були вистави на відкритому повітрі, народні свята, гулянки та спортивні виступи. Але кажуть, що свято 300 річчя Рубенса в 1877 році було одсвятковано більше імпозантно: по всьому місту улаштований був чудесний урочистий кортеж, в якому учасники були в костюмах старих часів і було відновлено старовинний побут. Майже все населення міста Антверпена брало участь в поході, в цій надзвичайній картині з колісниць, вершників, героїв і аксесуарів картин Рубенса.

О. Полоцький

ТЕАТР

* Держтеатр „Березіль“. Протягом перших двох місяців у театрі пройшли п'єси: „Яблуневий полон“, „Мікало“, „Джмі Гігінз“ і „Сава Чалий“. П'єса М. Куліша „Народний Малахій“ піде в середині сезону. Над постановкою працює Нар. Арт. Рес. Л. Курбас. Сценичне оформлення дасть В. Мелер.

— На 10-ті роковини Жовтня „Березіль“ виготовував спеціальну виставу. Сценарії її склали реж-лабораторія театру, а текст М. Куліш. Постановкою Жовтневої вистави керує Нар. Арт. Рес. Л. Курбас.

— При театрі утворюється студія-школа зовсім нового типу, для виховання нового покоління робітників видовищної культури. Наміряється театр утворити й балетну студію, який надіється особливих і педагогічних і лабораторних завдань, що виходять за межі театру й сягають у побут.

* В театрі ім. Франка. Нова дирекція на чолі з директором М. Грузиновим закінчила організаційну роботу.

Переглянула деякі принципи художньої роботи й поробила тут відп'відні корективи, що забезпечують зріст театру.

Перевірила репертуар і усунула з нього п'єси, що стрітили свою актуальність.

Частково поновила художній склад, запровадивши нових режисерів та акторів.

В помешканні театру зроблено солідний ремонт з новим, технічно-удосконаленим, устаткуванням сцени.

Для широкої популяризації театру ім. Франка на Україні та в інших республіках СРСР і закордоном — при театрі засновано прес-бюро.

Художні плани роботи театру затвердив НКО.

Сезон буде тривати 6 місяців від 15 жовтня до 15 квітня. Передбачено низку закритих вистав для зв'язку з комсомольським молоддюком.

Репертуар складають такі п'єси: „Народній Малахій” — Куліша, „Б'ють порочи” — Галюна, „Маруся Богуславка” — М. Старицького, „Республіка на колесах” — Я. Мамонтова, „Свинство” — музична комедія, текст Шербатинського. Перекладні: „Сон літньої ночі” — Шекспіра, „Визволений Дон-Кіхот” — Луначарського, „Вавилонська Вежа” — Слоніньського. „Джума Машид” — Венеціанова, „Товариш” — Левітіної. На десяти роковини Жовтневої Революції замовлено спеціальну п'єсу.

Від старих залишені: „Вій”, „Седі”, „Лісова пісня”, „97”.

При театрі закладено режисерську й драматургічну лабораторії, щоб досліджувати мети й методи роботи й виховувати молодих робітників театру.

Господарчі перспективи цього року значно міцніші.

✱ Укр. Держ. Театр, що грає в помешканні Червонозаводського театру, закінчив свій організаційний період. На директора театру запрошено Б. Ліфшиця, адміністратором призначено Г. Вольгемут. Закінчено формування труп. Постійним режисером працюватиме О. Загаров. У жіночому складі труп: Варещка, Горленко, Большакова, Лешко, Акімова, Попова, Маліва, Жланова, Зарницька; чоловічий склад — Ватуля, Крамаренко, Овдєнко, Кречет, Хорош, Петляшенко, Твердохліб, Манько, Тагаїв, Сокирко та інші.

✱ Український театр у Ленінграді значно реорганізовано. Цього року буде організована при будинкові освіти українська робітничо-театральна майстерня підвищеного типу з учбово-виробничим ухилом. Майстерня буде давати по 3 вистави на тиждень на стаціонарних майданчиках, а також виїзні. До роботи в майстерні притягається і студія при будинкові освіти.

✱ Режисер О. Довженко закінчив фільм „Звенигора” за сценарієм М. Йогансена та Юртика, що змальовує минуле України. Оператором цього фільму — Б. Завелєв, художник В. Кричевський.

✱ Конкурс на драматичні твори. Відділ мистецтва при Наркомосі Грузії оголосив конкурс на драматичні твори. Затверджено 2 премії — у 800 крб. і в 450 крб. Темі творів мусять бути — життя сучасного радянського міста, або села.

✱ Смерть Айседори Дункан. У Ніці трагічно, під колесами авто, загинула відома балерина Айседора Дункан.

МУЗИКА

✱ Ленін у народних піснях. Етнографічна комісія Академії Наук дістала з Богодухівського району на Харківщині цікаві записи народних пісень, казок та легенд про життя Леніна. У цих творах Леніна виводиться як оборонця бідних і поневолених.

✱ Ювілей першого збірника українських пісень. 2-го жовтня відбулося вчорішнє засідання історичної секції УАН з нагоди століття першого збірника українських пісень, що видав Максимович, — „Малоросійські п'єси”.

✱ Пленум ЦП т-ва ім. Леонтовича, що цими днями відбувся, ухвалив перенести центр товариства з Києва до Харкова й переобрав президію центрального правління. До складу президії увійшли т.т. Воробйов, Козицький, Лебединець, Ницай, Рабічев, Ткаченко і Христовий. До Харкова перенесено також редакцію органу т-ва „Музика” та переобрано редколегію його. Новій президії пленум доручив скликати в січні наступного року другий з'їзд т-ва. На голову ЦП т-ва обрано композитора т. Козицького, що буде також і відповідальним редактором журналу „Музика”.

✱ Нові видання т-ва ім. Леонтовича. Харківська композиторська майстерня здала до друку: „Збірник піонерських пісень” та два шевченківських збірники — романси та хори.

✱ Робота інституту ім. Лисенка. Хоровий ансамбль інституту ім. Лисенка до Жовтневих свят склав репертуар з революційних українських пісень. Хор братиме участь в опері комп. Золотарьова „Хвесько Андибер”. В цій опері братиме також участь весь вокальний відділ інституту ім. Лисенка.

Для роботи на вокальному відділі інституту ім. Лисенка запрошено режисера оперного театру тов. Улуханова.

Цього року в інституті ім. Лисенка вперше в Радсоюзі запроваджено перевірку солістів вокального відділу через фонографічні валики.

✱ Капела „Думка”. 4-го жовтня „Думка” повернулася до Києва з 20-ої подорожі. „Думка” перевела роботу в таких містах: Черкаси, Сміла, Золотоноша, Соснівка, Дніпропетровське, Кам'янське, Запоріжжя, Дніпрелістан (Кічкас), Херсон, Миколаїв, німецька колонія Зельм (Одеська округа) і Одеса. За 44 дні подорожі за незмінним керівництвом заслуженого артиста республіки Н. Городовенка, „Думка” дала 38 концертів. Прослухало „Думку” 42.915 слухачів. Всі концерти „Думки” пройшли з аншлагом. Дякуючи цьому, „Думка”, не одержавши ніякої дотації, прибутками від концертів покрила всі витрати по подорожі і оплатила всіх робітників капели повним утриманням.

Найяскравіші концерти відбулися на Дніпрелістані, в Миколаїві (в котельному цехові зав. ім. „Андре Марті“ для 7.500 робітників), в німецькій колонії Зельцм, в Одесі (в м'ялярному цехові січневих майстерень в присутності вищого командування маневрів: т.т. Ворошилова, Буденного, Бубнова, Єгорова, Якіра й ин., для Міськради й 8.000 робітників) та в оперному одеському театрі при переповненій залі—прощальний концерт.

* Подорож Квартету ім. Леонтовича. З осені 1925 року при НКО УСРР існує молода музична організація, що є цілком витвір Радянської України,— Державний Струнний Квартет ім. Леонтовича. Завдання Квартету—пропаганда української камерної музики й пропаганда сучасної світової музики. В цьому році, з 20 липня по 1 вересня квартет мандрував по Україні. Величезний успіх, так художній, як і матеріальний, що був під час цієї подорожки, викликає думку про нову, більш поширену подорож також і поза межі України, в першу чергу, на думку квартета, в Білорусь. Квартет працює в складі: Бружаницький (1 скрипка), Левін (2 скрипка), Шор (альт) та Гельфандейн (віолончеля)—усі вони учні українських шкільних музичних закладів та весь час працюють на терені України.

* Конкурс оркестрів в м. Харкові. Ми вже повідомляли (див. Ч. 7—8) про конкурс оркестрів, який в першому змаганні не дав наслідків, бо три оркестри було визнано за рівноцінні. В наслідок першої постанови журі, 1 липня відбувся другий конкурс, до якого були припущені тільки три оркестри, але брали участь усього—дві: оркестра клубу Червоної Міліції та Павловського (спілка будівельників). Оркестр міліції виконав дві конкурсні п'єси, що їх призначило журі за обов'язкові усім конкурентам,— „Стояли коні убрані“ й „Сонце низенько“, народні пісні Саратовську та башкірську; оркестр будівельників виконав—тіж дві конкурсні п'єси та „Бурлацьку пісню“ й „Українське попури“. Журі, після уважного обговорення, ухвалило надзвичайно цікаву резолюцію: „Переходячи до обговорення питання про присудження „Призу ХОРПС“, журі вважає за потрібне, перш за все, відзначити яскраву наявність безсумнівної та старанно зробленої праці за час з першого до другого змагання й очевидне підвищення якості роботи оркестрів, що брали участь в змаганні, зокрема ж оркестри будівельників. Разом із тим музичні експерти журі вважають за свій обов'язок підкреслити значну частину заслуг Культвідділу ХОРПС, що вперше збудив в широких шарах маси цікавість до подібного типу роботи. Переходячи далі до питання про приз, журі, беручи на увагу достатню кваліфікацію музиків-ама-

торів з оркестри клубу Червоної Міліції, компактність цієї оркестри в цілому, наявність деяких позитивних технічних рис (цілком задовольняюче тремоло, задовольняючу інтонацію) і прагнення його до нюансировки, вважає можливим присудити „Приз ХОРПС 1927 р.“ оркестрові клубу Червоної Міліції“.

* А. К. Глазунов на Україні. Відомий композитор, директор Ленінградської Консерваторії, народний артист А. К. Глазунов, вперше після Жовтневої Революції, відвідав Україну. Цей перший приїзд славетного музики в УСРР прийняв характер урочистого свята: зустрічі з оркестром, вітання на вокзалі в перші хвилини приїзду, піднесення виконавців під час репетицій, урочисті засідання перед першими концертами, грандіозні бурхливі овації слухачів—все це зробило величезне враження й значно піднесло атмосферу музично-громадського життя України. По всіх газетах були вміщені численні статті з портретами композитора. Взагалі треба відзначити, що українська преса виключно організовано, широко й з належною глибокою пошаною озвучалася на візиту „старости сучасної світової музики“. Композитор відвідав Харків, Київ та Одесу. В кожному місті було по 2 концерти, в яких виконано: 4 й 5 симфонії, „Пролог пам'яті Гоголя“ (виключно цікаве використання й чудова обробка українських тем), фрагменти з балету „Раймонда“, „Концертний вальс“ та фортепіановий концерт, який виконувала лауреатка Ленінградської Консерваторії Олена Гаврілова. Крім того, напередодні першого концерту в Харкові, А. К. Глазунов виступив, як репрезентатор власних творів, на Харківській Радіо-станції, ознайомивши, таким чином, з своїми творами усю Україну до того, як почав знайомити з ними окремі міста.

* Альбом музичних діячів України. Музичне т-во ім. Леонтовича здало до друку — „Альбом музичних діячів України“—перший випуск. В альбомі вміщено короткі життєписи музичних діячів.

* Нова симфонія. Композитор Шілінгер написав нову симфонію „Жовтень“. Перший раз вона буде виконана оркестром Персимфана в концерті до десятиріччя Жовтня.

* Про Шаляпіна. Шаляпіна позбавлено наймення „Наводного артиста“, зважаючи на надзвичайно прикрі інциденти політичного характеру й відмовлення його приїхати хоч би й тимчасово в СРСР.

* Помер шведський композитор Гартфельд. За відомостями з Стокгольму, там помер шведський композитор, проф. Гартфельд, що збирав марші та народні пісні, зокрема—пісні сибірських каторжників.

ІЗ АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ

АЛЬБОМ М. Д. СТАРОВА

(до історії Шевченківських автографів)

Ім'я Миколи Дмитровича Старова добре відоме з біографії Т. Шевченка, хоча й багатьох даних ми до цієї пори про нього не маємо. Окрім шевченківського щоденника, найбільш розказано про нього в Юнге (Юнге Д. Воспоминания). Інтересні рядки подаються ще в „Київській Старині“ (1885, П Суханов - Подколзин, Воспоминания о Шевченке его бывшего ученика) та в Основі (1861, 3, Воспоминания о Шевченке — Жемчужникова).

Вихованець Харківського університету, викладач історії та літератури в петербурзьким кадetskьм корпусі, потім домашній вчитель в домі Ф. Толстого, що відіграв таку велику роль в справі визволення Шевченка, він став щирим приятелем поета. Після визволення Шевченка з неволі він на обіді в Толстих сказав відому промову на пошану Шевченкові, де між іншим зазначив, що з кінцем нещастя поета кінчилася одна з найтяжчих кривд.

Палка промова, хоча й коротка, повна сміливого змісту. Шевченко вважав її майже за революційну. Старова в щоденнику своєму він згадує часто.

В сім'ї Толстих, що так співчуваюче ввесь час ставилася до поета, сім'ї, до якої першої завітав Шевченко, як до родини, після заслання, Старов не був самотнім з своїми думками та переживаннями. Йому тут пощастило особливо, як завзятому аматору мистецтва. В Толстих постійно збирались художники, артисти, письменники й без всякого запрошення й потім, за почином молодого художника М. О. Осипова, — регулярно що середи, день, встановлений згодом в Толстих, спеціально для відповідних зібрань. Це було прототипом тих п'ятниць, які потім розвинулись в академії. На вечірках в Толстих збирались літератори, читаючи свої нові, невидруковані ще твори, художники малювали, артисти декламували. Юнге дуже жалкує, що не записувала всього, що можна було тут почути. Спогади про зібрання в Толстих розпорошені по багатьох місцях. Знайдуться, мабуть, і нові невідомі ще до цієї пори матеріали, про які от маємо зараз сказати. Музей Слободської України придбав інтересний рукописний зшиток, що належав „непременному члену“ вечірок в Толстих — згаданому Старову. Зміст цього зшитку, а вірніше — альбома (в міцній шкіряній, чорній палатурці, з ініціалами власника та замочком), характеризує як самого Старова, так і вносить цікаве в шевченкіяну. Альбом містить, між іншим інтересним матеріалом, дорогоцінну сторінку з автографом Шевченка, записом його віршів другими особами й вірш на його смерть. Як водилося в ті часи, Старов любив заносити на папір свої думки, записував чомусь уподобану цитату, уривок, вірш, просив це робити своїх знайомих, щирих приятелів, а більш за все толстовських „серед“. В альбомі маємо невідомі досі рядки або недруковані варіанти, скільки ми могли це зараз встановити.

Записи в альбомі починаються з 1857 р. (листопад); це не перший рік перебування Старова в Толстих; і коли навіть Старов почав подібні записи з часу перебування в їх домі, то це й не перший альбом; оже він останній — він і недописаний, і матеріал, який знаходиться в нім, обривається 1861 роком, гранню в життя самого Старова. Зупинімся на його змісті.

Перший запис — французькою мовою — це вірші Беранже („La prisonnière“, „Adieu“). Це останні пісні французького поета. Писано жіночою рукою. Далі маємо думки Старова. Вони оригінальні на зміст. Перша з них присвячена жіночому питанню, яке тоді вже „висіло в повітрі“, й, як відомо, трактувалось і на зібраннях в Толстих. Наводимо її: „При разнообразных взглядах на жизнь, можно, пожалуй, думать о ней и так: если женщина полюбила мужчину за благородное чувство и за достоинство мысли, то между ними могут быть одни нравственные отношения, — рано или поздно они узнают цену этому счастью. Если мужчина понравился женщине за свою наружность и вместе с тем за нравственные качества, то между ними могут быть отношения двух родов. Если мужчина нравится женщине только своими внешними качествами, то между ними могут

быть одних материальных отношения, — рано или поздно жизнь покажет, в какой степени это хорошо". Другая думка така: „Гоголь гозорит о русском человеке: „в решительные минуты — великодушные, храбрость, ум, безпримерная щедрость во всем, и в примесь к этому капризы честолюбия, самолюбия и та личная щекотливость, без которой не обходится ни один русский, когда он сидит без дела и не требуется от него решительности". Это можно применить и к русской женщине и к женщине вообще, какой бы мелочной и падшей она не казалась. Предоставьте ей возможность подвигов, поприще благих содействий, требующих самоотвержения, и она всегда выполнит и оправдает эти слова: „Et nous aussi, nous serions forte! Dieu neut l'épreuve et le péril". Я безусловно верю в это женственное свойство, и сердце женщины оправдает меня“.

Третья думка така: „Как бы ни привыкли мы к окружающему нас злу; сколько бы ни сроднились с ним, — жизнь наша сохраняет отголосок своего высокого происхождения, и он выскажется в нас или упреком или сожалением. В одну из таких спасительных, по крайней мере, благородных минут, вспомните, что есть свидетель лучших отзывов вашего сердца; есть признательный свидетель, который видел слезы ваши, вызванные сочувствием к добру; слышал жалобы ваши, проникнутые горьким негодованием на тех, кто омрачил и отнял у вас веру в возможность светлого и благотворного существования; что ему тягостно и горько все, что обезсиливает душу вашу, и отрадно все, чем возвысилась бы она“.

Типові рудинські фрази, з їх підвищенням, захопленням, а часом і туманністю. Не позбавлено значіння й те, що вони звернуті до жінки. В цей бік звернені й вірші-автографи Полонського („Не говорите мне: недаром ты любил“) й Огарева („Что год, то меньше шлет мне праздник ликований“).

Залишаючи на боці записи деяких інших осіб, переходимо до найцікавіших для нас рядків — вони зв'язані з Шевченком.

За трьома наведеними цитатами маємо рукою Старова записаний вірш Шевченка „Садок вишневий коло хати“. Віршу дано російський заголовок („Майский вечер“). В кінці прописано, але вже другою рукою: „Писано со слов Шевченка 26 ноября 1858 года“. Цією ж невідомою рукою понаписувані вірші в другім місці альбому. Запис Старов зробив з комічної помилкою: „Садок вишневый, колохатый“, очевидно не зрозумівши даного місця“. Отже далі Шевченко тремтячою рукою записав Старову свого вірша „Сон“ — сам. Помічено тим самим днем. З огляду на деякі відміни від інших варіантів та правопис поета подаємо точно (за винятком „ъ“) цей вірш, як його вміщено в альбомі:

СОН

Напанщили пшеницю жала,
Втомилася, неспочивать
Пишла в снопи, пошкандибала
Ивана сына годувать.
Воно сповытее кричало
У холодо-ку під снопом;
Росповила, на годувала,
Попестыла, и нибы сном
Над сыном сыдя задримала.
И сныця ий, той сын Иван
И уродлывый, и багатый,
Неодинокій, а жонатый
Не вольный бачыця, бо й сам
Уже непанський, а на воли,
Та на своим веселим полі
Свою таки пшеницю жнуть,
А диточки обид несуть,
И усміхнулася небога.
Прокинулася, нема ничого;
На сына глянула, взяла,
Його тыхенько сповила,
Та шоб дожать до ланового
Ще копу дожинать пишла.

Т. Шевченко

Ми не знаємо, скільки б ще записів зробив Шевченко в альбом Старова, отже на невеликій кількості сторінок його, після запису Некрасівського „Размышления у парадного подъезда“ й чотирьохрядкового віршу Н. Піменова (за датою 28-1-1860 р.)

знаходимо сумну сторінку: вірш „На смерть Тараса Шевченка“—П. Мокрицького П. И. Мокрицкий (інакше —Таволга-Мокрицкий), українець з походження, був щирим приятелем Шевченка й відомий з листування з Марком Вовчком. Фамілія Мокрицьких була талановита, дала художників; це було причиною зближення з нею Шевченка як художника. В цій самій фамілії відзначалося й шанування романтиків, особливо Шіллера. І з цього боку зрозуміла, мабуть, близькість Мокрицького до Старова, теж великого прихильника німецького поета. Вірш цей був надрукований в журналі „Основа“ за 1861 р. (число 3, в статті Л. Жемчужнікова „Воспоминание о Шевченке“), а звідсіля передрукований у збірникові „Вінок Шевченкові“—Одеса 1912 р., з примітками М. Комарова. Автограф Мокрицького де в чім відмінний від друкованих його рядків. Тому ми й наводимо його тут (без захоронення правопису автора):

НА СМЕРТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Плачте очі, виливайте
До сльозини, до росини!
Боже ти мій! Яка сила
Пішла в домовину!..
Се той лежить, що не треба
Було йому злата;
Се той, що душу й тіло дав,
Без плати, за б'ата;
І пісню, сивий голуб,
Гув по Україні,—
Бився крильми об могили,
О святі руїни,
То полине по садочках,
Жалібно застогне,
Де дівчина ізражена,
Як билина, сохне;
З удівонькою потужить,
Що діток, як бобу,
Кричать: „Хліба, а тут нема,—
Хоть із мосту в воду!
Кому ж діло? безталанним
Все чужії люди;
А він усім братік рідний,
Всіх приймав на груди,—
І бідоту і всю в злоті
Та гі,кую долю,
Що позиченеє лихо
Не дає покою..
В пісні його —янгол плаче
Про людську недолю,
Кожну душу пригортає,
Як матуса доню;
Та так щиро та прихильно
З безталанням тужить,
Що і кам'янее серце
Таки розворушить.
Не в хоромах, не в роскошах
Смерть тебе звалила,—
У хатині орел сизий
Склав широкі крила;
Дві свитини красять стіни,
Та і то старенькі,
Плахоткою сестриною
Зап'яні гарненько,
Тільки всього...
Ой, не тільки! дивись скільки
Зібралось люду!
Різних батьків і язиків,
Зовуть тебе к'суду...

Що ж ви плачете, панове?
 Судіте! Судіте!
 Про вчинки його громаді
 Голосно скажіте;
 Скажіть, як тужив він що день
 За тими хто плаче,
 Як гримів дзвонами правди,
 Як щире козаче
 Серце його пало всюди
 Божою росою,—
 І прийшли ви єднатися з ним
 Чистою сльозою!
 Сльози сій дощем теплим
 Кануть в Україні,
 Розіллються річеньками
 І довго тектимуть...
 Із них тумани що-ранку
 На легеньких крилах
 Будуть летіть, нести росу
 На твою могилу;
 І ростиме вона свіжа
 Все вгору та вгору,
 Широкая та пишная,
 Буду їй простору...
 Може злетиш ти наш любий,
 На ясных проміннях
 На могилу щоб глянути
 Геть на Україну...
 Може узриш: край веселий,—
 Пісня по всім полю
 Про Тараса — і забудеш
 Свою гірку долю"...

В наведеному віршові глибина почуття свідчить про той жаль, що охопив і дім Толстих і їх гостей у лютому 1861 р. В ній можна бачити також сліди захоплення „Кобзарем“ — є рядки, що нагадують вірші Шевченка, а разом з тим і натяки на обстановку тієї квартири, де жив останні часи поет в академії.

За віршем Мокрицького йде перепис вірша Хомякова „Подвиг есть и в сраженьє“ — знов таки — цілком зрозумілий в альбомі Старова, що як і Рудін любив говорити палкі промови про подвиги. А далі, поміж іншими російським віршами (є запис віршу О. Майкова: „До песен ли теперь?“ — з характерною думкою про вороже відношення старшого покоління до молоді — записано з слів О. Майкова), знаходимо запис (рукою якогось N) вірша шевченкового

„Світе ясний, світе тихий!“

Таким чином, що до Шевченка знаходимо в записках старівського альбому немов гаму: почалося від ідилічного „Майского вечера“, далі — автобіографічний улюблений вірш поета „Сон“, потім вірші на його смерть і нарешті рядки згаданого зараз віршу, повного протесту проти релігійного затуманення й пророцтва про зміну життя.

Постать Шевченка залишила свій слід в думці й настрої Старова.

Альбом становить цінний матеріал для вивчення читача того часу, й разом ще раз підкреслює характер тих гуртків, я-і шанували Тараса, й куди його тягло самого. Портрет власника альбому — Старова — зберігся — його вміщено в „Воспоминаниях“ Юнге на однім листку з портретом Шевченка. Це неначе підкреслює їх близькість, про яку так щиро згадує і Юнге

Не позбавлено значіння й те, що основоположник гуртка Толстих М. Осипів підтримав висловлену матір'ю Юнге думку про листування з поетом, що перебував ще на засланні. Гурток збирався не лише для „бесід“, чи то теоретичних розмов. Участь гуртка в визволенні поета безсумнівна. Пр неї висловивсь Старов в своїй промові. Шевченко віддаючи гурткові свою ширістю, про що густо-часто згадує в щоденнику. І в одну з радісних для нього хвилин в часи перебування в Толстих він і подав свого автографа в альбомі, про який зараз поки-що кілька слів.